VISU ZEMJU PROLETARIEŠI, SAVIENOJIETIES!

Literatura un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1949. G. 31. JULIJĀ Nr. 31 (237)

KULTURALU ATPŪTU DARBA ĻAUDĪM!

Cilvēks ir lielākā vērtība padomju dzīvē. Visas tautas darbs, valsts un sabiedrisko organizāciju uzmanība un rūpes mūsu zemē veltītas darbā cilvēkam, viņa labklājībai, viņa kulturas līmeņa celšanai. Staļiniskā gādība par cilvēku ir tas galvenais princips, kas likts pamatā visiem saimnieciskajiem un kulturalajiem pasākumiem padomju pilsētās un laukos. Kulturalas atpūtas nodrošināšana darba ļaudīm ir izcili svarīga sastāvdaļa šā lielā principa realizēšanā.

Ar pamatotu lepnumu varam teikt, ka arī Padomju Latvijā kulturas darba vēriens kļūst arvien atbilstošāks darba ļaužu strauji augošajām prasībām. Zinātne, māksla, literatura arvien noteiktāk kļūst par Padomju Latvijas strādnieku, zemnieku un inteliģences sadzīves neatņemamu sastāvdaļu. Visskaidrāk un nepārprotamāk to apliecina teatru, kino, koncertu, lekciju, mākslas izstāžu apmeklētāju skaita nemitīgais pieaugums, kas tālu pārsniedz pirmskara līmeni.

Un tomēr darba ļaužu kulturalās atpūtas nodrošināšanā mūsu republikā ir kāds ļoti nopietns robs. Tas ir kulturas un masu darba apsīkums vasaras periodā, kas izjūtams mūsu pilsētās. Ik vasaru Rīgas, Liepājas, Daugavpils, Jelgavas, Ventspils un citu lielāko centru kulturas dzīvē iestājas īsts «bula laiks». Teatri atvaļinājumā, kinoteatru repertuārā visvecākās, jau daudzkārt redzētās filmas, lekciju darbs sašaurinājies līdz minimam, Filharmonija galīgi un negrozāmi pārcēlusies uz Jūrmalu un Ķemeriem, mākslas izstādes nenotiek. Tā vien liekas, ka visi strādnieki un iestāžu darbinieki būtu aizgājuši vasaras atpūtā un par viņu kulturalo prasību apmierināšanu nevienam vairs nav jārūpējas. Vienīgi dziesmu dienas ienesa svaigas, spirgtas vēsmas.

Protams, kulturas darbs vasarā krasi atšķiras no parastā, tā sauktās ziemas sezonas kulturas darba. Pēc veiktā dienas darba cilvēks vēlas izkļūt no vasaras tveices sakarsētajiem mūriem. Viņš cenšas nokļūt tuvāk dabai, tuvāk saulei un spirgtai vēja plūsmai. Parki, dārzi, ūdeņi ir tās vietas, kur vasaras periodā savu brīvo laiku pavada lielākā daļa mūsu pilsētu darba cilvēku. Uz turieni jāpārceļ arī kulturas darbs.

Sirmā Rīga pamatoti lepojas ar saviem parkiem un apstādījumiem, ar plašo Mežaparku, kur Padomju Latvijas 9. gadadienā atklāts jaunais Centralais kulturas un atpūtas parks, ar Vērmanes dārzu, ar Arkadiju, Strēlnieku dārzu, Viestura dārzu. Taču mūsu kulturas un mākslas iestāžu darbiniekiem nav ne mazākā pamata lepoties ar to, ka viņi šais krāšņajos parkos, kur ik dienas pulcējas tūkstoši rīdzinieku, būtu sarikojuši pietiekami daudz lekciju, koncertu, kino izrāžu, pašdarbības kolektīvu uzstāšanos, mākslas izstāžu. Šai ziņā te valda pilnīgs klusums.

Vasaras sākumā vēl notika vairāki Filharmonijas rīkoti koncerti Vērmanes un citos dārzos. Bet Rīgas pilsētas izpildkomiteja neprata nodrošināt koncertos pat elementarāko kārtību, un šis pasākums izjuka. Kā pozitīvu ieguvumu varam atzīmēt dažus plašus sarīkojumus Arkadijā un «Ziemeļblāzmā». Bet tas ari viss. Un liekas, nebūs nemaz jāpierāda, ka tās tomēr ir ļoti ļoti maz.

Protams, jāatzīst, ka Padomju Latvijas kulturas un mākslas darbiniekiem ir maza pieredze komplicētajā darba ļaužu kulturalās atpūtas nodrošināšanas darbā. Mums tas ir jauns darbs. Bet tas nenozīmē, ka mēs varētu to nedarīt. Jāmācās no vecāko padomju republiku, no Maskavas un Ļeņingradas kulturizglītības darbiniekiem, kas darba ļaužu kulturalās atpūtas nodrošināšanā guvuši lieliskus panākumus.

Maskavas un Ļeņingradas parkus apmeklē miljoni strādnieku, inteliģenta darba daritāju, mājsaimnieču, studentu un skolnieku. Šeit apmeklētāji plaši iepazīstas ar socialistiskās celtniecības lielajiem sasniegumiem, ar klasiskās un padomju literatūras labākajiem paraugiem, ar mūsu muziku un tēlotāju mākslu. Šeit notiek sporta nodarbības, kas aptver tūkstošiem dalībnieku. Parku koncertzālēs un estrādēs uzstājas mākslinieciskās pašdarbības kolektīvi. Popularzinātniskas lekcijas lasa augsti kvalificēti lektori. Nedalītu atzinību ieguvušas tā sauktās dzīvās avīzes, kas interesantā un saistošā veidā iepazīstina klausītājus ar jaunākajiem notikumiem iekšzemē un ārzemēs, veic svarīgu masu izglītības darbu. Arvien lielāku popularitati gūst strādnieku kolektīvās atpūtas sarīkojumi, kuros plaši propagandē padomju cilvēku izcilākos darba sasniegumus, racionalizatoru un izgudrotāju pieredzi. Sevišķi lieli nopelni šai ziņā Maskavas kulturas un atpūtas parkam «Sokoļniki» un Kirova vārdā nosauktajam parkam Ļeņingradā.

Koncertos, lekcijās, dziesmās atspoguļojas padomju cilvēka, padomju laikmeta diženums. Sistematiski rīkotajos satikšanās vakaros ar padomju rakstniekiem parku apmeklētāji iepazīstas ar mūsu progresīvo literatūru. Šeit ļoti iecienīti lielajiem klasiķiem — Puškinam, Tolstojam, Čechovam, Gorkijam un citiem — veltītie literarie vakari. Muzikas speciālisti sniedz lekcijas — koncertus par Glinkas, Čaikovska, Musorgska, Rimska-Korsakova un labāko padomju skaņražu dailradi. Te darbojas labi iekārtotas bibliotekas un lasītavas. Un jo sevišķi atzīmējams tas, ka arvien lielāku svaru atbildīgajā darbā kulturas un atpūtas parkos gūst mākslinieciskā pašdarbība. Tam ir ļoti liela nozīme, jo mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu plaša līdzdalība kulturas dzīvē ievērojami rosina šo kolektīvu darbu.

Plaši jāizmanto ļeņingradiešu pieredze, kur uzņēmumi un iestādes izvirzījušas specialus pilnvarotos sakaru uzturēšanai ar kulturas un atpūtas parku. Kulturizglītības iestāžu darbinieki savus darba plānus regulari apspriež lielāko uzņēmumu strādnieku sapulcēs. Noorganizēta priekšlikumu un atsauksmju vākšana tieši darba vietās, kas ļauj darba ļaužu kulturalās atpūtas organizētājiem gūt ierosinājumus sava darba uzlabošanai, tādu sarīkojumu realizēšanai, par kuriem parka apmeklētājiem ir visvairāk intereses.

Augsts idejiskais līmenis, pilnvērtīgs, interesants un daudzpusīgs darbs radījis iespēju labākajiem Padomju Savienības kulturas un atpūtas parkiem nodrošināt daudz apmeklētāju. Līdz ar to allaž stipra ir šo parku materiālā baze, kas ir svarīgs priekšnoteikums darba ļaužu kulturalās atpūtas nemitīgai uzlabošanai. Šie paraugi vienmēr jāpatur prātā, veidojot Rīgas un citu Padomju Latvijas pilsētu parku, īpaši jaunā Rīgas Centralā kulturas un atpūtas parka darbu.

Kulturizglītības iestāžu nodaļām nekavējoties jāstājas sakaros ar teatriem, kinoteatriem, Filharmoniju, rakstnieku, komponistu, mākslinieku un architektu savienībām, Centralo lekciju biroju, Politisko zināšanu un zinātņu popularizēšanas biedrību, jaunatnes organizacijām, arodorganizaciju klubiem un lielākajiem mākslinieciskās pašdarbības kolektiviem, lai kopīgi izplānotu pasākumus darba ļaužu kulturalās atpūtas laukā.

Kulturalas atpūtas nodrošināšana darbaļaudīm ir visu Padomju Latvijas kulturas darbinieku goda uzdevums, kura pilnvērtīgu izpildīšanu kategoriski prasa mūsu valdība, mūsu partija, visa mūsu tauta.

Apbalvojums Ļeņina komjaunatnes vārdā nosauktā teatra kolektīvam

Par izcilu māksliniecisko un sabiedrisko darbību Rīgā notikušo viesizrāžu laikā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs apbalvojis ar Goda rakstu Ļeņina komjaunatnes vārdā nosaukto teatri un 23 tā izcilākos darbiniekus.

Padomju Latvijas valdības apbalvojumu saņēma grimēšanas cecha vadītājs Nikolajs Aleksejevs, teatra mākslinieciskais vadītājs, PSRS tautas mākslinieks Ivans Berseņevs, KPFSR tautas mākslinieces Serafima Birmane, Gruzijas PSR nopelniem bagātais mākslinieks Vladimirs Bragins, KPFSR nopelniem bagātais mākslinieks Arkādijs Vovsi, KPFSR nopelniem bagātais mākslinieks Vladimirs Vsevolodovs, KPFSR tautas mākslinieces Sofija Hiacintova, teatra direktora palīgs Naums Grolmans, Ukrainas PSR nopelniem bagātā mākslinieces Faja Zaslavska, Gruzijas PSR nopelniem bagātais mākslinieks Dmitrijs Ivanovs, KPFSR nopelniem bagātā mākslinieces Klavdija Kručinina, KPFSR nopelniem bagātā mākslinieces Natalija Kutasina, aktieris Vladimirs Maruts, aktrise Irina Murzajeva, KPFSR nopelniem bagātais mākslinieks Aleksandrs Pelevins, aktrise Valentina Poļakova, KPFSR nopelniem bagātā mākslinieces Valentina Serova, KPFSR un Uzbekijas PSR nopelniem bagātais mākslinieks Vladimirs Solovjevs, teatra direktors Juzefs Sosins, aktrise Jelena Fadejeva, KPFSR nopelniem bagātais mākslinieks Aleksandrs Šatovs un teatra galvenais gleznotājs KPFSR nopelniem bagātais mākslinieks Viktors Šestakovs.

Padomju Latvijas balva armeņu māksliniekiem

Par sekmīgu sabiedrisko un mākslinieciško darbību viesu koncertu laikā mūsu republikā Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidijs piešķīris Goda rakstus Armenijas PSR tautas dziesmu un deju ansambļa muzikalās grupas vadītājam un solistam Aleksandram Aleksandrovam, ansambļa mākslinieciskajam vadītājam Armenijas PSR tautas māksliniekam Tatulam Altunjanam, solistam Aramaisam Kazarjanam un solistei Ļusjai Košjanai.

Padomju dzelzceļnieku armija

„PSRS kā valsts nebūtu iedomājama bez pirmklasīga dzelzceļu transporta . . .“

J. V. STAĻINS

Pirms četrpadsmit gadiem — 1935. gada 30. julijā — Kremli pulcējās padomju dzelzceļnieku pārstāvji. Viņus pieņēma biedrs Staļins. Savā runā padomju tautu ģenialais vadonis norādīja uz dzelzceļu transporta milzīgo nozīmi tautas saimniecībā un nospraudā uzdevumus, kas atrisināmi padomju dzelzceļnieku armijai un visai tautai, lai nodrošinātu mūsu dzelzceļu transporta nemitīgu attīstību un augšupeju. Liels un vēsturiski nozīmīgs ir šis notikums. Tas palicis un ilgi paliks padomju ļaužu prātā un apziņā. Katru gadu tauta piemin šo dienu un atzīmē to kā padomju dzelzceļnieku svētkus.

Izpildot biedra Staļina norādījumus, boļševiku partija, padomju valdība un visa mūsu daudzmiljonu tauta veikusi milzu darbu. Stepju tālumus un augstas kalnu grēdas šķērsō jauni sliežu ceļi. Lai smagi piekrauti vilcienu sastāvi pāri Dzimtenes plašumiem varētu joņot ar maksimalu ātrumu, tūkstošiem un tūkstošiem kilometru garumā uzbūvētas otras sliedes. Padomju zinātnieki radījuši un mūsu rūpnīcas izgatavojušas jaunas lokomotives, kas ir ātrākas un spēcīgākas par tām, kādas mums bija līdz šim, par tām, kādas pazīst pasaulē. Ar lepnu gandarījumu katrs padomju cilvēks var teikt, ka PSRS ir varena dzelzceļu transporta lielvalsts.

Padomju dzelzceļnieki vienmēr godam izpildījuši un izpilda uzdevumus, ko tiem uzticējusi partija, valdība, visa tauta.

Tēvijas kara dienās viņi veica neskaitāmus varoņdarbus, piegādājot frontei kaujas materialus, pārtiku, visu, kas nepieciešams cīņai un uzvarai. Dzelzceļš — tā bija nepārtraukti pulsējoša arterija, kas savienoja aizmuguri ar karstāko cīņu vietām, iciejot tur arvien jaunus un jaunus dzīvības spēkus. Pa dzelzceļu līnijām Uralu, Kuzbasu, Magņitogorskas patrioti sadevās rokās ar kareivjiem pirmajās līnijās.

Dzelzceļu transports palicis savās cīņas pozicijās arī pēc kara. Tautas saimniecības atjaunošanas un celtniecības darbs prasa milzīgus materialu, preču un iekārtu pārvadājumus. Līdzās saviem izcilākajiem panākumiem mierīgā radošā darba frontē padomju ļaudis vienmēr min mūsu dzelzceļnieku panākumus. Tā tas bija arī nule publicētajā PSRS Ministru Padomes Statistiskās pārvaldes ziņojumā par mūsu darba rezultatiem 1949. gada II ceturksnī.

Ar lieliem sasniegumiem savus svētkus sagaida arī Padomju Latvijas dzelzceļnieki. Izpildīdami biedram Staļinam doto solījumu, Latvijas maģistrales darba ļaudis godam veic savus darba uzdevumus, diendienā paātrina vagonu un lokomotīvju apgrozību, ceļ vilcienu tehnisko ātrumu, uzlabo pasažieru pārvadāšanu, samazina pārvedumu pašizmaksu. Šā gada pirmajā pusgadā republikas dzelzceļi devuši valstij 17 miljonu rubļu peļņas virs plāna.

Nesavtīgi strādājot socialistiskās Dzimtenes labā, Padomju Latvijas dzelzceļnieku saime izaudzinājusi daudz apzinīgu pienākumu pildītāju, cildenu padomju patriotu. Ar izcilā mašinista Alfreda Gravas iniciatīvu pagājušajā gadā radās lokomotīvju kolona «Piecgadi — četros gados». Pašlaik šai kolonā ietilpst 61 lokomotive. Uz tām strādā isti padomju cilvēki. Viņu darbu raksturo augsta meistarība, apņēmīgi, neatlaidīgi viņi ievieš transportā jaunākos zinātnes sasniegumus, labāko padomju dzelzceļnieku pieredzi. Ar dziļu cieņu tauta min Ciekurkalna depo mašinistu Ruksa, Burkāna, Ennes, Liepājas depo mašinistu Kuliņa un Zariņa, Jelgavas depo mašinistu Meinerta un Spiridonova un daudzu citu vārdus.

•

Šai dienā — padomju dzelzceļnieku svētkos, nāk prātā kara laiks, pilsētas un rūpniecības centri, kas pēc ienaidnieka padzīšanas gulēja drupās. Ar kādu satraukumu sirdī toreiz gaidījām atskanam pirmās lokomotives priecīgo balsi! Kad tā aizšalca pāri gruvešiem un krāšmatām, tad zinājām, ka sākas it kā jauna dzīve, īstā cīņa par tās uzcelšanu. Līdz ar to it kā pavērās, kļuva tuvi un pieejami Padomju zemes plašumi un neizsmeļamās bagātības. Tā vēstīja, ka nu varēs strādāt mūsu rūpniecība un elektrostacijas, tālās jūrās doties kuģi, ka lauciniek un pilsētnieks saņems to, kas viņam vajadzīgs.

Tagad šīs dienas sen pagājušas. Uzbūvēti jauni tilti, uzcelti un atjaunoti sliežu ceļi. Raitā ritenī rakstā uz visām Padomju zemes malām steidz smagi piekrauti dzelzceļu sastāvi. Arvien ātrāka kļūst to gaita, arvien lielāku vagonu rindu rauj sev līdz jaunās lokomotives. Tas atspoguļo mūsu dzīves nepārtraukto augšupeju, tas liecina, ka padomju tauta arvien straujāk tuvojas savam gala mērķim — komunismam.

Sveiciens padomju dzelzceļniekiem — slavenajai komunisma celtnieku armijai — lielajā svētku dienā!

PĀRLIECINOŠA VALODA

Z. EIDUSS

Katru reizi, kad PSRS Ministru Padomes Statistiskā pārvalde publicē ziņas par mūsu valsts plāna izpildes gaitu, ārzemēs paceļas balsis, kas mēģina apšaubīt un noliegt panākumus, par kuriem šie skaitļi stāsta. Visparastākais viņu iebildums ir tas, ka Statistiskā pārvalde publicē visas ziņas procentuālā izteiksmē, nevis absolutos skaitļos.

Taču istais iemesls, kāpēc mūsu skaitļi tiek apšaubīti, ir tas, ka viņi runā pārāk pārliecinošu un nepārprotamu valodu, jo sevišķi, ja tos salīdzina ar pašu buržuazisko zemju statistiku. 1949. gada II ceturksnī mūsu rūpniecības kopprodukcija, salīdzinot ar to pašu posmu 1948. gadā, pieauga par 20 proc., š. g. junijā mūsu rūpniecība diennakti ražoja par 41 proc. vairāk produkcijas nekā pirms kara. Protams, ka šie skaitļi nevar neuztraukt katra «amerikaņu dzīves veida» slavinātāja dvēseles mieru. Visai pasaulei taču zināma Trumena atzināņas kongresam, ka «rūpniecības ražošanas kritums notiks ātrjem tempiem un junijā ražošana Amerikā pazemināsies par 13 procentiem, salīdzinot ar augstāko punktu, kuru tā sasniedza pagājušā gada rudenī». Mūsu ziņojumā — gan vieglās, gan smagās rūpniecības ailēs — visur redzami skaitļi, kas ievērojami pārsniedz 100 Toties no šī paša Trumena ziņojuma redzams, ka Amerikas tekstilrūpniecības produkcija šovasar, salīdzinot ar pagājušo gadu, kritusies par 30 procentiem. Arī smagajā rūpniecībā novērojams tāds pats kritums: pēc «Amerikas dzelzs un tērauda institūta» ziņām tērauda kausēšana julija vidū, salīdzinot ar martu, samazinājusies par 22 procentiem, samazinājusies arī ogļu un daudzu citu svarīgu izejvielu ieguve.

Savā 13. julija ziņojumā Trumens atzinās, ka Amerikas «valsts ekonomika virzās pa lejupkritošu līniju». Šo viņa apgalvojumu uzskatāmi apstiprina procentos izteikti skaitļi. Gluži citu valodu runā PSRS Statistiskās pārvaldes publicētie skaitļi, un tieši tāpēc pret tiem, mēģinādami mazināt to ietekmi uz katra normali domājoša cilvēka prātu, tik nikni vēršas buržuaziskie ekonomisti.

Statistiskās pārvaldes ziņojuma skaitļos atrod atspoguļojumu padomju darba ļaužu nemitīgās pūles cīņā par piecgades plāna izpildi pirms termiņa. Ik dienas avīžu slejās mēs lasījām ziņas par Aleksandra Čutkicha sekotājiem visās Padomju zemes malās, par strādniekiem racionalizatoriem, par uzņēmumu ražošanas jaudas palielināšanos un iekšējo rezervju pilnīgākas izmantošanas pasākumiem. No šiem atsevišķajiem pilieniem izveidojas varena straume, un valdība uzskatījusi par iespējamu palielināt agrāk plānoto ražošanas līmeni otram ceturksnim. Bet arī šo palielināto plānu esam pārsnieguši. Un kaut gan šis pārsniegums sastāda tikai vienu procentu, tas nozīmē jaunus ešelonus ar akmeņogļēm, metalu, naftu, mašīnām, tekstil- un pārtikas precēm.

Viens no galvenajiem pēckara piecgades plāna uzdevumiem ir smago darbu mechanizacija. Citādi tas arī nevar būt — šī piecgade taču ir viens no komunistiskās sabiedrības celšanas etapiem, bet komunismam ir raksturīga stārpības izzušana starp garīgo un fizisko darbu. Statistiskās pārvaldes skaitļi atzīmē panākumus arī šai virzienā. Mēs bieži lasām par ogļu kombainiem un citām jaunām mašīnām šachtās. Par to sekmīgo masveida ieviešanu stāsta arī ziņojums. Zemes darbi, iekraušana un izkraušana, koksnes izvešana — to visu kādreiz veica cilvēks ar savu muskuļu spēku. Tagad viņu šais darbos arvien vairāk aizstāj mašīna, bet cilvēka loma ražošanas procesā mainās — no fiziskā darba daritāja viņš kļūst par mašīnu komandieri.

Interesantu efektu smago darbu mechanizacija devusi kapitalajā celtniecībā. Šeit, kā atzīmē Statistiskā pārvalde, darbu apjoms pārsniedz pagājušā gada līmeni par 24 procentiem un pusgadā izpildīta ievērojami lielāka daļa gada plāna nekā pērn. No laika gala celtniecības darbus uzskatīja par sezonas darbiem, kas norisinās galvenokārt vasarā; jauna technika, jauna darba organizacija dod iespēju lauzt šo veco uzskatu. Kapitalās celtniecības nevienmērīgums dažādās sezonās šogad ievērojami samazināts, — kā konstatē ziņojums. Tā ir padomju cilvēku jauna uzvara pār kādreiz nenovēršamajiem objektiviem apstākļiem.

Šā gada otrā ceturksnī traktoru rūpniecība devusi par 73 procentiem vairāk mašīnu nekā pērn. Ar katru gadu aug mūsu lauksaimniecības mechanizācija, tāpēc arī kļuva iespējami tik lieli panākumi mūsu laukos. Sējamplatība palielinājusies par 6 miljoniem hektaru — tas ir nedaudz mazāk par visu mūsu republikas teritoriju. Ar vasaras kviešiem šogad apsēti papildus 1,8 miljoni hektaru vairāk, nekā šo kulturu sēj visā Lielbritanijā.

Tādu pašu pārliecinošu valodu ziņojuma skaitļi runā par tautas materiālā un kulturas līmeņa celšanos. Strādnieku un kalpotāju skaits palielinājies par 1,6 miljoniem cilvēku, darba rezervju sistemas skolas vien devušas rūpniecībai, celtniecībai un transportam 111 tūkstoš jaunu kvalificētu strādnieku.

Vai šādus absolutos skaitļus no mums gaidīja buržuaziskie ekonomisti? Arī tos der salīdzināt ar ziņām no Amerikas, kur ir 6 miljoni bezdarbnieku un 11 miljoni daļēji nodarbināto.

Mūsu zemē darba laudis kļūst turīgāki un var par saviem iekrājumiem pirkt ne tikai pārtiku un pirmās nepieciešamības preces, bet arī pulksteņus, radioaparatus, motociklus, automašīnas. Salīdzinot ar pagājušā gada otro ceturksni, šogad pārdots par 15 proc. vairāk pārtikas produktu un par 27 proc. vairāk rūpniecības preču. To starpā pulksteņu pārdots 2 ar pus reizes vairāk, motociklu — par 80 procentiem, divriteņu par 55 procentiem, vīlnas audumu par 87 procentiem. Salīdzināsim šos skaitļus ar amerikaņu tirdzniecības oficialo statistiku. Izrādās, ka universalveikalu apgrozījums julija pirmajā nedēļā ASV krities par 7 proc., salīdzinot ar pagājušā gada attiecīgo posmu, bet Nujorkā — pat par 11 procentiem. Gatavo apģērbu pārdots par 14 proc. mazāk. Noliktavas pārpildītas ar produkciju, kas neatrod pircēju, jo ASV darba ļaužu pirktspēja nemitīgi turpina krist.

Tāda ir skaitļu valoda. Šī valoda ir pietiekoši pārliecinoša un secinājumi nepārprotami.

1849. — ŠANDORS PETEFI — 1949.

UNGARU TAUTAS DIŽAIS DĒLS

J. SUDRABKALNS

Eiropas deviņpadsmitā gadsimteņa rakstniecībā lielas pievilcības apdvests un nemirstīga spēduma apmirdzēts ungara Šandora Petefi vārds. Viss viņa mūžs ietverts divdesmit sešos gados, bet dzejnieka labākie darbi spilgti izsaka ungaru tautas cildenākās īpašības un cilvēces augstākās ilgas.

Bija pāršalkušas lielās franču buržuāziskās revolucijas vētras, visu Eiropu bija satricinājuši Napoleona karagājieni, valdīja tumša un drūma reakcija. Ungaru tauta smagi cieta divkāršā jūgā: Ungarija bija kluvusi Austrijas kolonija, gandrīz trešā daļa zemes piederēja ungaru liehmuižniekiem. Zemniekus pēra, asinīm lāsojot, ciemos un pilsētās slējās karātavas. Austriešu varnīcības, vācu valoda, spiegu un cietumu režīms smacēja nacionalo kulturu, bija aizliegts izplatīt grāmatas, bet darba ļaužu masās kvēloja neapslāpējamas brīvības dzirksteles. Sarkanās liesmās tās uzblāzmoja Petefi dzejā.

Šandors Petefi piedzima 1823. gada 1. janvarī, stundu pēc pusnakts, sīkā Kiškeresas ciemā. Ar viņu sākās jauns gads un jauns laikmets ungaru dzīvē. Dzejnieka tēvs Ištvans Petrovičs bija serbs, māte Marija — slovakiete. Tēva senči jau sen bija kļuvuši ungari, taču vēlāk ungaru reakcionaro magnatu kalpi, savās dusmās kārodami iznīcināt tautas lielāko dēlu, nezināja launāka lamu vārda par Petroviču. Tēvs bija miesnieks, vēlāk iedzīvojās turībā, nomāja zemi kopa ganāmpulkus, bet drīz atkal izputēja, ganāmpulki apslika Donavas plūdos, un Šandora bērnības laimīgajiem gadiem pa pēdām sekoja niknā nabadzība, kas viņu vajāja visu mūžu. Tēvs centās Šandoru skolot, viņam pavērās ģimnazijas un universitātes durvis, un jauneklis ar dedzīgu kāri iedzilinājās zinātnēs un valodās, bet nevaldāmais gars, liesmainais temperaments, dziļā patriota pienākumu apziņa, riebums pret kompromisiem neļāva izvērpt vienlīdzu un grodu dzīves pavedienu. Tas grubuļojās, mezglojās, lāgiem tikko turējās ligaņā mutiņā un pārtrūka pēkšņi un traģiski. Petefi biografijā pasakaini savijas bezpajumtnieka klaiņojumi, drausmu trūkums un ienaidnieku ķengas un vajāšanas ar vētrainiem dzīves spēka uzplūdiem, brīnišķīgu, laimīgu mīlestību un visilelāko slavu, kāda cilvēkam pieejama. Pieccpadsmit gadus vecs viņš nolemj kļūt aktieris, bet iesāk tikai kā kariešu sargs pie teatra, septiņpadsmit gadus vecs apvelk zaldāta mundieri, sapņodams par dienestu Itālijā, kur tolaik valdīja austrieši, bet neiztur Habsburgu militārās spailes. Vairākus gadus viņš tad kā aktieris ar ceļojošu trupu izklaiņā visu Ungariju. Aktiera amatu viņš uzlūkoja par augstu mākslinieka un patriota varoņdarbu. Tikai uz skatuves cik necik brīva skanēja dārgā ungaru valoda.

1842. gadā iespiests Petefi pirmais dzejolis, un kad to sakrājies kāds desmits, viņa vārds jau pievērš uzmanību. Bet kad jāsapazīstas ar kādu jau slaveru dzejnieku, Šandoram nav krekla, ko vilkt mugurā. 1844. gadā Petefi no Debrecenas dodas uz Budapeštu, draugu studentu izvadīts, ar maizes klaipu un dzejoļiem somā, rokā spieķi, ko atgainātīes no suņiem. Bet Budapeštā neviens izdevējs, — tie visi ir vācieši, — nepem pretī viņa dzejoļus. Un tikai tad, kad drēbnieku meistars Gašpars Tots ziedo sešdesmit forintu, atveras arī citu ungaru kulturas veicinātāju maki un iznāk Petefi dzejoļu krājums.

Dzejnieks kļūst slavens. Slava ir žilbinoša kā saule, viņa dzejas atdarina, tulko citās valodās. Dzejnieks savos pantos uzmanējis un izteicis tautas dvēseli, viņš cīnās par tautas brīvību. Naudas gan nav tāpat kā senāk, jo Petefi pārdevis savas dzejas par divi tūkstoš forintiem uz visiem laikiem. Bet dzīve nāk ar lieliem notikumiem, ar mīlu un revoluciju. Viņš ir laimīgs ar kādā grāfa muižas pārvaldnieka meitu, kas 1847. gadā kļūst viņa sieva. «Mans medus mēnesis turpināsies visu mūžu,» — dzejnieks raksta kādā vēstulē. Bet pie durvīm jau klauvē 1848. g. liesmu un bangu gads, daudzu revoluciju gads, un dzejnieka rokā zalgo cīnītāja zobens. Jo viņa dzīves devize, viņa laime un pienākums ietveras sešrindu dzejolī:

Tik mīlai un brīvei
Lai veltīta dzīve!
Lai mīlu iegūtu,
Es varu nāvē iet,
Bet mīlu ziedotu,
Lai brīve zied!

Petefi ieraugām revolucionarās ungaru tautas priekšgalā. 1848. gada 15. martā dzejnieks iespiež savu «Nacionalo dziesmu», kas aplido visu zemi, un «Divpadsmit prasības», kas izsaka visas tautas domas. Rātsnama priekšā, Budapeštā, viļņojas strādnieku, zemnieku, studentu jūra, un augstā rāte paraksta prasības. Šo notikumu aculiecinieks rakstnieks Mors Jokajs raksta, ka 15. martā Petefi ar savu dzejoli uzsācis jaunu posmu ungaru vēsturē.

Revolucija Francijā, Itālijā, Portugalē, Austrijā un Ungarijā līdz nāvei iebiedē Habsburgus un muižniekus, viņi piekāpjas dažos punktos. Un revolucionari izdara kļūdu, samierinās ar sasniegto. Revoluciju nedrīkst pamest pusceļā, tā jānovada līdz galam, — saprot cīnītāji, kad jau par vēlu. Ķeizari un ķēniņi Eiropā atgūst elpu. Francis Jozefs sauc palīgā Nikolaju I, visas Eiropas reakcijas balstu. Sākas niknas cīņas, kurās jaunā ungaru revolucionārā armija izrāda lielu pašaizliedzību, augstu varonību. Bet spēki nav vienlīdzi, drīz tuvojas brīvības saulriets. Kad ungaru galvenie nacionalie pulki sakauti, Petefi dodas pie poļu ģenerāļa Bema, rūdīta brīvības cīnītāja, kas 1830. gada poļu dumpī bijis viens no vadoņiem un 1848. gadā kāvās pret Habsburgiem. Šegešvaras kaujā 1849. gada 31. jūlijā Petefi krīt varoņnāvē. Neviens labi nezina, kur viņš palicis. Citi sakās redzējuši, ka Petefi kopā ar tūkstoš divi simti trīsdesmit ungariem ievainotu, bet vēl dzīvu sakši iemetuši kopējā brāļu kapā. Tautā izplatās baumas, ka Petefi sagūstīts un aizvests uz Sibiriju. Dažās dienās dzejnieks apaug leģendām, viņš ir kritis, bet tomēr dzīvs, jo viņā pukst tautas sirds, nemirstīgā brīvības sirds.

Petefi savā īsajā mūžā sarakstījis dzejas, komisku varoņpoemu «Ciema veseris», romantisku teiku poemu «Varonis Janošs», romanu «Bendes valgs», dramu «Tīgeris un hijena», noveles, tulkojis Šekspira «Koriolanu». Viņa spēks un slava spulgo lirikā. «Petefi dzejā valda nemiers, neapvaldāma brīvības dziņa, dziļa izjūta un aizgrābjoša iejūsma bez liekas sentimentalitātes. Spēcīgas kaisles un sirsnības apgaroti viņa iemīļotie draudzības, mīlas, dzīves plašuma, brīvības un patriotiskie motīvi,» — raksta Rūdolfs Egle. Viņa dziru dziesmās bango dzīves spēks, viņa mīla ir dziļa un tīra kaislība, brīvības cīņās viņš meklē ne vien nacijas, bet apspiesto darba ļaužu brīvību, jo īstā, vienotā nacija viņam pareizi tēlojas bez magnatiem, bagātniekiem. Visu sirdi dzejnieks cenšas tuvoties tautai. Viņš raksta: «Lai nu saka ko sacīdami, īstā dzeja ir tautas dzeja.» Un viņš atrod tautas un cilvēces sintezi. Viņa biografs un pētnieks Anatols Gidašs raksta: «Petefi bija pats ungariskākais dzejnieks, un taisni tāpēc viņš pirmais iedvesa ungaru dzejā satraukšmi par visas cilvēces likteni, iedvesa cilvēces mīlu un cīņas gatavību. Kā patiess ungaru dzejnieks viņš sajuta, ka ungaru likteni izlems visas progresivās cilvēces cīņa un ka jākļūst šīs cīņas dalībniekam.»

Daudzas Petefi dzejas kļuvušas par ungaru tautas dziesmām, un folkloras vācēji tās pierakstījuši kā tautas gara mantas. Viņa realismā dīvaini, valdzinoši ievijas romantika, bet dziļo, neatvairāmo burvību rada sulīgā, atklātā, patiesā, tautai tuvā valoda, dvēseles bezbailība, kaislīgā dzīves uztvere, cīnas gars, reālistiskie, tautiskie, lāgiem humora apdvestie salīdzinājumi. Kad dzejnieks ierauga mīļo meiteni, apdziest kvēle pīpē, jo liesmo sirds. Kad viņš paceļ vīna kausu, viņš pārliecinās, ka izdzertu visu Ungarijas vīnu un vēl viņam slāptu. Ja lauku puisim cepure nebūtu kā lupata, ja bikšu gali nepluinītos bārkstīs un dibenu neraibotu ielāpi, ja nebūtu daudzu un dažādu «ja», — kas viņā būtu par varenu kavalieri! Uz sauli dzejnieks raugās gandrīz Majakovska acīm — tā lidzinās milzīgam ziepju burbulim, kas uzpūšas rītausmā un pārplīst rietā. Petefi sajūt sevi ģenija dzirksti, — vai nu viņš kaut kur provincē sava dievinātā Šekspīra «Karalī Līrā» tēlo ākstu, vai maizes labad dažās dienās pārtulko biezu angļu romanu, — viņš nemitīgi sajūt, ka radīts kaut kam neikdienīšķam, diženam. Tā būtu pavisam tukša plātība, ja dzejnieks nebūtu saslējies patiesi dižens savās dzejās un tautas brīvības cīņās.

Bet vispievilcīgāk, ar apskaužamu, varenu kaisli viņš izsaka mīlestību tautai, dzimtenei. «Mana dvēsele ir templis, bet es sagraušu to un atdošu tev savu dvēseli, tēvzeme.» «Lai nodreb karaļi, kad celsies tautas! Ar niknu prieku mēs laidīsim viņos lodi pēc lodes. Rupjā, melnā maize, ko mājās pasniedz māte, garšo saldāk par balto svešumā.» Kāds gan ir visskaistākais sapnis? «Kad es sapņi satriecu dzimtenes važas!» Tās dzejnieks grāva ne vien sapņi, bet dzīvē. Par ko viņš domā vismīļāk? «Par asiņainām dienām domāju, kad sabruks vecā pasaule un celsies jauna, gaiša.» Ko viņš ierauga pagātnē? «Romā es saucos Kasijs, Alpos biju Vilhelms Tells, Parīzē Kamils Demulēns.» No kā viņš baidās visvairāk? Ka nomirs mierīgi gultā. Dzejnieks vēlas aiziet bojā kā ozoli vētrā, cīņā par brīvību. Tas piepildījās. «Sunu un vilku dziesmās» lepna atveras Petefi nevaldāmā daba. Nicināma suņa laime — laizīt saimnieka zābaku. Vilki saka: «Lai sašauti mūsu šņi, lai salstam un badu ciešam, bet brīvi mēs!» Viņš droši runā tautas vārdā: «Tauta, kas saceļas cīņā, nelūdz, bet ņem.» Viņš uzsauc magnatiem: «Jūs gadsimteņiem dzērāt vergu asinis, mūsu suņi laks jūsu asinis!» 1848. gada «Nacionalā dziesmā» dzejnieks zvēr: «Ungari nebūs vergi nekad!» Tai pašā gadā kādā citā slavenā dzejolī Petefi saka: «Nav laba karaļa. Tauta jūs tikai cieš, neviens jūs nemīlē.» Un vēl kādā citā: «Uz karātavām karaļus!» Naids pret tiraniem pilda visu 1848. gadu. Un savas dzīves pēdējā gadā dzejnieks gan grūtsirdīgi ierauga Eiropu klusu, revolucijas aprimušas, bet drosmīgi sauc: «Es saku, ka uzvarēs magars, ungars.»

Šandora Petefi liriku tulkota vai visās pasaules valodā. Kādreiz tā bija loti populara arī pie latviešiem, sākot no pagājušā gadsimteņa astondesmitajiem gadiem līdz pirmajam pasaules karam. Vēlāk Petefi vārds pie mums pazuda, jo buržuaziskajai Latvijai revolucionārā ungaru tautas tribuna idejas bija svešas, naidīgas, bīstamas. Laiks atkal mums pieminēt dedzīgo Petefi, kam Padomju Savienībā veltīta izcila uzmanība. Pagājušajā gadā iznāca Petefi darbu izlase krievu valodā jaunos tulkojumos ar Anatola Gidaša jauko ievadu; Valsts izdevniecības plānā paredzēts jauns izdevums divos sējumos.

1849. gadā dzejnieks rakstīja: «Man jāpiedzīvo tautas uzvara, par ko es cīnījos ar zobenu un līru.» To dzejnieks nepiedzīvoja, viņš ziedoja tautai dzīvību, bet viņa līra un zobens vareni kalpoja tautai. Mors Jokajs, kura romāni senāk tulkoti arī latviski, raksta, ka, pēdējo reizi tiekoties ar Petefi, viņš uzsaucis tostu tiem, kas krīt par dzimteni. Petefi teicis: «Paldies, tu uzdzēri man.» Brīniškīgi, bargas laimes un pareģoņiga lepnuma pilni vārdi.

Ungaru tauta izcīnījusi brīvību. Kā daudzas citas Eiropas tautas viņu atbrīvoja Padomju Armija. Visciešākās draudzības saites vieno Ungariju un Padomju Savienību, ungaru tauta sajūt dziļu pateicību augstsirdīgai krievu tautai, padomju tautu saimei, lielajam Staļinam. Jaunajā, demokratiskajā Ungarijā piepildījušies Šandora Petefi sapņi.

Varoņi pelēkās drānās

Šandors Petefi

Es arī spētu savu dzeju
Gan zeltā tērpt, gan sudrabot,
Ar daiļskanīgiem, krāšņiem vārdiem
Un atskaņām to izgreznot.

Nē! Mani dzejoļi nav jranti
Un negrib arī tādi būt,
Kas sasmaržoti, baltos cimdos
Ik salonā trauc iekšā kļūt.

Snauž šķēpi, klusē lielgabali,
Tie it kā miegā atpūšas,
Bet cīņa riš. Ne karapulki —
Šais dienās cīnās idejas.

Es arī šajā cīņā eju,
Es — komandieris, vadonis,
Mans karapulks ir mana dzeja,
Ik vārds ir drosmīgs kareivis.

Kaut pelēkas ir viņu drānas,
Līdz pēdējam tie cīnīsies!
Jo ne ar tērpu, bet ar drosmi
Var karavīri lepoties.

Vai mani pārdzīvos šī dzeja —
Tāds jautājums man šķietas lieks,
Vien zinu — reizēm karavīram
Ir cīņā galva jānoliek.

Bet grāmatas lai paliek svētas!
Tās — kapi, kur dus idejas,
Tās kapi, kur dus drosminieki,
Par laimi reiz kas cīnījās.

Atdzejojis Pēteris Sīls

Man prātu satrauc tikai viens

Šandors Petefi

Man prātu satrauc tikai viens:
Reiz nāve mani gultā pārsteigs kādu dien,
Un lemts man klusi novīst tā, kā novīst zieds,
Ko tārpi grauž un reiz pie zemes liec,
Un lemts man, lēni drebot, izdzist tā
Kā svecei, aizmirsta kas tukšā istabā ...
Nē! Tādā nāvē negribu es mirt!
Kungs, liec man citādi reiz nāvēs tumšā nirt!
Lai ozols esmu es, ko zibens grauj,
Ar saknēm to no zemes ārā rauj,
Lai esmu klints un lejup nogāžos,
Kad zeme, debesis dreb pērkongrāvienos!
Kad tautas vergu jūgu sāks reiz nokratīt
Un pašas savu laimi izcīnīt,
Ar kvēliem acu skatiem kaujā metoties,
Un kad uz sārtiem karogiem svēts lozungs iedegsies:
«Vispasaules brīvei!»,
No austrumiem uz rietiem vārds šis atskanēs.
Un tirani, to dzirdot, nodrebēs, —
Lai tad es krītu,
Vien tur lai nāve mani sagaidītu,
Lai mana jaunā asins plūst,
Uz lūpām prieka sauciens lūst.
Kaut arī pērkondārdi pārkliegs balsi manu
Ar šāvieniem un tauru skanēšanu,
Es tomēr sadzirdēšu zirgu zviedzienus,
Un tad lai pāri man, es būšu kluss,
Trauc auļos jātnieki uz uzvaru.
Bet manas miesas nepaceliet, es to negribu.
Reiz citos laikos lai to darīt sāk,
Tā diena ausīs, lielo bēru diena nāks.
Tad skanēs fanfaras, tad nolieks karogus
Un vienā brāļu kapā guldīs varoņus,
Kam, tevi izcīnot, būs pārtrūkusi dzīve,
Tu, svētā vispasaules Brīve!

Atdzejojis Pēteris Sīls

ŠANDORS PETEFI LATVISKI

Revolucionaro cīņu vēsturē ugunīgiem burtiem ierakstīts ungaru labākā dzejnieka un brīvības karotāja Šandora Petefi vārds. Šandors Petefi, viens no pagājušā gadu simteņa četrdesmito gadu lielākajiem pasaules dzejniekiem, kas cīņā par ungaru tautas brīvību krita revolucijas kaujas laukā, tagadējai latviešu tautas paaudzei samērā maz pazīstams, jo visā buržuaziskās Latvijas laikā viņa darbi, izņemot trīs dzejoļus satiriskos kalendaros un vienu dzejolīti kādā provinces avizītē, periodiskos izdevumos nemaz nav parādījušies. Tāpat latviešu valodā nav arī plašāku apcerējumu par Petefi dzīvi un darbiem. Rūdolfa Egles Konversacijas vārdnīcai uzrakstītais Petefi dzīves apraksts, tautas rakstnieka Andreja Upīša un R. Egles Pasaules rakstniecības vēsturē, IV daļā ievietotā Petefi biografija, kurai pievienots Petefi dzejolis «Man viena doma dzeļ», ir vienīgie avoti, kur var atrast īsu Petefi darbības raksturojumu.

Savā laikā Petefi ietekme latviešu literaturā un tautas atsvabināšanās kustībā ir bijusi diezgan liela, jo, jau sākot ar pagājušā gadu simteņa astondesmitajiem gadiem, lielā ungaru revolucionarā dzejnieka darbus tulkojuši vairāk nekā trīsdesmit latviešu autori, tai skaitā Jānis Rainis, kritiķis un publicists Jānis Asars, Eduards Treumanis, Esenberģu Jānis, Teodors Lejaskrūmiņš, Jānis Frīdenberģis, Andrejs Mežītis, Augusts Brāčs, Juris Puriņš, Roberts Bērziņš, Baginsku Fricis, skolotājs un jaunlatviešu kustības darbinieks Jānis Peleks, Valdemārs Siliņš, Kristaps Alksnis, J. Putniņš u. c.

Latviešu lasītājus ar Petefi dzeju pirmais iepazīstināja Esenberģu Jānis («Pie viņas kapa». «Mājas Viesa» pielikums, 1883., 19. nr.). Nākošos gados tam seko vairākas citas Esenberģa tulkotas Petefi dzejas. Tā ir mīlas lirika, jo savos cīņas dzejoļos Petefi ir tik revolucionārs, ka viņa vērtīgākos dzejoļus, kā piemēram, «Celies, ungari», «Uz karātavām karaļus!» u. c., toreizējās cara Aleksandra III bargās cenzuras apstākļos publicēt nebija iespējams. Tomēr jau arī šajos Esenberģa tulkotos Petefi dzejoļos ir saskatāma zināma apslēpta sociala tendence, piemēram dzejoļi «Bagātais un nabags». 1883. gadā latviešu tulkojumā atsevišķā grāmatā. Pūcīšu Gederta izdevumā, iznāk arī Petefi romans «Bendes valgs», gan bez atzīmes, ka tas ir Petefi darbs, kāda A. Ivanoviča (pagaidām neatklāts pseidonims) tulkojumā.

Kā pagājušā gadu simteņa astondesmito gadu beigās un deviņdesmito gadu sākumā Petefi darbi arī krievu un vācu tulkojumos bijuši loti iecienīti latviešu skolu jaunatnes vidū, to rāda fakti, ka no Cēsu latviešu skolnieku literarā pulciņa aprindām nāk daži citi Petefi tulkotāji, piemēram Eduards Treumanis un Andrejs Mežītis. 1893. gadā Petefi romanu «Bendes valgs» («Mājas Viesa» pielikums, 41.—52. nr.) par jaunu tulko toreiz tikai 16 gadus vecais Jānis Asars. Šim tulkojumam pievienotas arī pirmās informatīvās ziņas par romana autoru.

1895. gadā jaunais žurnals «Mājas Viesa Mēnešraksts» jau pirmajā numurā sniedz Ed. Treumaņa tulkojumā Petefi dzejoli «Es mīlu to». Šai dzejolī dedzīgais ungaru revolucionars lieliskās alegoriskās gleznās apdzied savas nerimstošās brīvības dziņas, asi vēršas pret tautas apspiedējiem. Šī paša žurnala pirmajā numurā anonimi ievietota, šķiet, Ed. Treumaņa uzrakstīta, Petefi biografija, kurā mēģināts norādīt, cik tas toreizējās cenzuras apstākļos bija iespējams, uz Petefi dzīves un darbu revolucionaro raksturu: «Es mīlu to» sacerētājs, lielais ungaru brīvības dzejnieks ... Kāds augstāks mērķis tam arvien stāvēja acu priekšā. Tas bija — brīvība, kuru viņš cildinājis mūžīga apdziedāja. Un ne tikvien apdziedāja, bet kuras dēļ viņš arī mira cīņā uz kaujas lauka. Dzejolis «Es mīlu to» ir, tā sakot, Petefi dzīves ilustracija. Un reti pasaulē atradīs dzejnieku, kas Petefi kā brīvības dzejnieku cienīgs blakus stāties. Brīvības cīņām — kariem iesākoties, viņā pārmainīja spalvu ar zobenu, devās uz kaujas lauku un krita kā brīvības varonis ...»

1895. gada «Mājas Viesa» pielikumā (44. nr.) ievietota Ed. Treumaņa tulkojumā Petefi alegoriskā «Vilku dziesma», kurā tāpat izpaužas dziļa jūsma par brīvību.

Vairākas Petefi epigrammas un dzejoļi 1895. gadā anonimi ievietoti arī J. Raiņa vadītajā jaunstrāvnieku organā «Dienas Lapa» un, šķiet, ir paša redaktora atdzejoti.

Nākošajā (1896.) gadā 21 Petefi dzejoli publicē arī otrs toreizējais latviešu mēnešraksts «Austrums», kur sniegta arī Petefi biografija. Tanī pašā laikā par Petefi raksta arī «Baltijas Vēstnesī» (91. nr.) valodnieks Jēkabs Dravnieks. 1897. gadā, jaunstrāvnieku masu apcietināšanu laikā, iznāk Ed. Treumaņa antoloģija «Dzejas pūrs», kur paša sastādītāja, Esenberģu Jāņa, A. Mežiša un R. Bērziņa tulkojumos sniegti 9 Petefi dzejoļi. «Dzejas pūrā» cenzuras dēļ tulkojumos stipri klusināta Petefi revolucionarā doma. Lai tomēr to darītu tuvāk saprotamu lasītājiem, antoloģijas sastādītājs šajos dzejoļos konsekventi retina vārdu brīvība, tādējādi to nostādīdams par centralo tēmu. Tā līdz 20. gadu simteņa sākumam latviski tulkoti jau vairāk nekā 50 Petefi dzejas un proras darbi, pie kam daži no tiem vairāku autoru tulkojumos. Tas neapšaubāmi rāda latviešu tulkotāju un lasītāju plašu interesēšanos par lielo ungaru brīvības dzejnieku, jo daudzi Petefi darbi gandrīz vienlaicīgi parādās vairākos latviešu izdevumos dažādos tulkojumos.

20. gadu simteņa sākumā, sevišķi 1905. gada revolucijas un tai sekojošās asiņainās reakcijas laikā, Petefi dzejoļos daudzi latviešu revolucionari rada drosmi savam nerimstošajam cīņas sparam par savas dzimtenes atbrīvošanu no apspiedēju jūga. No šī laika nozīmīgākiem Petefi cīņas dzejoļu tulkojumiem minami: «Es varu bojā iet» (tulk. Ed. Treumanis), «Brīvība» (tulk. Rubis, dzejolis ievietots Friča Rozīņa-Āža vadītā Latviešu Sociāldemokratiskās Strādnieku Partijas organā «Sociāldemokrats» 1905.), «Melnā maize» («Apskats», 1904., 36. nr.), «Vai guli taisnība» (tulk. J. Puriņš, «Pēterburgas Vēstneša» pielikums, 1906., 6. nr.), «Dziļās slāpes» un «Pasaules kauns» (tulkojis J. Rainis, ievietots paša sastādītā «Virpuļa kalendarā» 1907. gadam). Abi pēdējie Petefi dzejoļu tulkojumi parādījās laikā, kad nāri Latviju pēc revolucijas uzplūdu dienām samācās smagā cara reakcijas nakts un visā Baltijā trakoja vācu baronu vadītās soda ekspedicijas. J. Rainis ar Petefi dzejas vārdiem jautā: «Sakat manim, vai gan spētu pārplūstošas asru straumes, kas no pasaules mūžam lietas, pasauls kaunu nomazgāt?»

Kā liels revolucionars, Budapeštas jaunatnes vadonis, ungaru nacionālās patstāvības programas autors 1848. gada revolucijas dienās, revolucionārās Bema armijas adjutants un brīvības dzejnieks Šandors Petefi dārgs arī brīvajai Padomju Latvijai, tamdēļ mūsu dzejnieku pienākums darīt pazīstamu Petefi cīņas liriku plašākām lasītāju masām. Vismaz loti nepieciešama būtu Petefi revolucionaro dzejoļu izlase, jo lielākā un vērtīgākā daļa no tiem ar rāk nekad vēl nav latviski tulkota vai vismaz nav varējusi parādīties iespiestā veidā, pie kam agrākie tulkojumi, izņemot pāris J. Raiņa tulkoto dzejoļu, bija gan pieņemami pirms 50—40 gadiem, bet tagad tie jau ir visai novecojušies.

V. Ambainis

Brīvības dziesminieks un kareivis

JADVIGS MARTS

Mēs zinām daudz dzejnieku, kas savās vārsmās kaisligiem un skaistiem vārdiem cildinājuši brīvību. To katrs savā izpratnē darījuši visi lielākie talanti kopš tā laika, kad pasaules literaturas vēsture sāka atzīmēt pirmo dzejnieku vārdus, jo nav nekā skaistāka, cēlāka un dārgāka par brīvību.

Kad apspiestās tautas sacēlās, lai nokratītu ienīsto verdzinātāju jūgu, labākie dzejas meistari nekad nepalika novērotāji: viņi sacerēja patriotiskas, kaujinieciskas dziesmas un nereti gāja cīnītāju pirmajās rindās.

Eiropas un citu tautu vēsture bagāta daudzām revolucijām; daudzu dzejnieku vārdi kluvuši slavenāki ar to, ka viņi nešaubīgi nostājušies apspiesto šķiru pusē un ar savu liru svētījuši viņu sacelšanos pret netaisnību. Nav mazums dzejas koklu, kuru stīgas aprautas tieši uz barikadēm, sarkano cīnas karogu šaikās.

19. gadsimta Eiropas literatura bagāta slaveniem vārdiem — katram savs spožums un slava. Viena no spilgtākajām zvaigznēm, viens no lielākajiem cīnītājiem, karstākajiem brīvības mīlētājiem un konsekventākajiem revolucionariem viņu vidū ir Ungarijas dēls Šandors Petefi.

Visa viņa dzīve bija cīņa: cīņa par eksistenci, par ungaru tautas atbrīvošanu no Austro-Ungarijas vācisko monarchu un pašmāju magnatu despotisma, par visas cilvēces, vispasaules brīvi.

Varbūt ir bijuši lielāki vārda meistari par viņu. Viņš pats to nenoliedz. Viņš saka: «Ir liras un spalvas, kas skaistākas un lieliskākas par manējo, bet tik neaptraipītu kā mana nav; nekad es neesmu iznomājis nevienu savas liras skaņu, nevienu savas spalvas vilcienu. Es rakstīju to, uz ko mani aicināja manas dvēseles valdniece, bet viņas valdniece ir — brīvība!»

Pagājušā gadsimta četrdesmitajos gados Ungarijā nebija lielāka patriota par viņu; kā dzejnieks un pilsonis savu galveno un vienīgo uzdevumu viņš saskatīja kalpošanā tautai un dzimtenei. «Es esmu ungars! — ar lepnumu iesaucas Petefi. — Pasaulē nav otras zemes, kas varētu līdzināties mīļajai Ungarijai.» Tai viņš gatavs atdot visus savus spēkus un dvēseli, un, ja viņam piesolītu visu pasauli, viņš to nemainītu pret savu dzimteni. Savā dienas grāmatā viņš ierakstījis vārdus, kuru vienīgo pietiktu, lai nākamās paaudzes viņu cildinātu vēl pēc tūkstoš gadiem: «Ja es pārliecinātos, ka dzimtenei vairs neesmu vajadzīgs, es paņemtu zobenu, iemērcētu to savas sirds asinīs un mirdams rakstītu ar to...» Viņš bija vajadzīgs, bez viņa nebūtu iedomājama 1848. gada revolucija, un kaut arī viņš turpināja strādāt ar spalvu un tinti, visa viņa dzeja tāpat rakstīta sirds asinīm.

Neraugoties uz to, viņš piedzīvoja tik daudz izmiekla un zaimu kā neviens cits. Filistri un baznīckungi, ierēdņi un tirgoņi nekaunējās nosaukt viņu pat par nodevēju un glēvuli. Būdami paši visriebīgākie nodevēji un viszemiskākie nelgas, viņi kliedza: lūk, nodevējs! Dzejnieks nikni atspēkoja visus apmelojumus. Taču, dzīvojot ilgāku laiku netirumu zankī, kaut kas arī pielip. Petefi katru dienu bija redzējis, kā tiek samīti dubļos lielākie tautas svētumi, kā aug un vairojas nabago laužu ciešanas: viņš atcerējās, ka pat senos laikos filozofi jājuši uz ēzeļiem, kurpreti tagad ēzeļi jāj un prātnieki spiesti iet kājām, — un vienu brīdi viņam likās, ka pasaule ir milzīga mēslu bedre, kurā rakājas nožēlojamas būtes — cilvēki. Bet viņš ātri pārdzīvoja šo pesimismu. Tas bija īss pārtraukums smagajā pārgājienā uz izšķirošo cīņu fronti, kas vajadzīgs katram karavīram.

Ir kāds pants, kurā Petefi cildina mīlu un brīvību, pēdējo pacelot augstāk par visu. Cīņa par brīvību un patiesību ir katra krietna cilvēka augstākais likums, aizstāvot tās, esi gatavs, ja vajadzīgs, izliet savas asinis. Kādu nakti dzejnieks sapnī redzēja karu: bija viņa kāzu diena, bet viņš pameta visu un aizgāja uz kaujas lauku, kur izšķīrās viņa tautas likteņi. «Tas ir briesmīgi, — viņš saka, — bet ja tas notiktu arī īstenībā, es aizietu tāpat kā vakardienas sapnī.» Savā īsajā dzīvē viņš ne vienu vien spalvu apmainīja pret zobenu un sievu pret šauteni.

Šandors Petefi

No vēstures un dzīves viņš bija mācījies, ka «valdnieki nekad neko neatdod labprātīgi — tas, kas mums vajadzīgs, jāpaņem ar varu!» Revolucija — vienīgā iespēja un līdzeklis, kā apspiestās tautas un verdzinātie cilvēki var iegūt sev brīvību. Gatavodams citus un gatavodamies pats «brīnišķīgajam vardarbīgajam satricinājumam», viņš studē iepriekšējo revoluciju pieredzi un kādā vietā raksta: «Nu jau daudzus gadus mana vienīgā lasāmviela, rīta un vakara lūgsna, mana dieniškā maize ir franču revoluciju vēsture, šis jaunais pasaules evaņģelijs.» Viņš zināja, ka brīvība nenāk pati no sevis, — lai to iegūtu, jāmaksā nevis ar naudu, bet ar asinīm. Viņš aicināja tautu pašas rokām nomest važas, jo veltīgi gaidīt, ka tās saēdīs rūsa vai ka tās nokritīs ar dievu ziņu. Un viņš bezgalīgi ticēja tam, ka tauta vienreiz to izdarīs, bija pārliecināts, ka pienāks brīdis, kad tauta vairs neprasīs, bet ņems. «Es ticu, ka mēs atrodamies grandiozas revolucijas priekšvakarā, bet tu zini, ka manas nojautas nav veltīgas», — rakstīja Petefi 1848. gadā vēstulē dzejniekam Janošam Araņam. Par to viņš bija vairākkārt rakstījis un runājis arī agrāk, bet toreiz «neviens neticēja maniem pareģojumiem, daudzi izsmēja mani, nosauca par sapņainu jaunekli, bet manī dzīvoja ticība, un es atrados tādā pašā stāvoklī kā zvērs pirms zemestrīces vai pirms saules aptumšošanās».

Kad apstākļi bija tiktāl nobriedušī, ka varēja sākt, Petefi bija pirmais, kas sauca: «Laiks darboties! Pietiek vārdu!» Dzejolī «Nacijai» viņš kā īsts tautas vadonis un dzimtenes patriots dedzīgi aicina: «Celies, tēvzeme! Visu tu vari iegūt, ja nebaidīsies stāties nevienlīdzīgā kaujā. «Uzvarēt vai nomirt cīnas laukā!» — šo lozungu ieraksti mūsu slavenajā karogā!» «Uz priekšu tēvzeme!» — viņš sauca, kad pirmās cīņas draudēja apsikt pārspēka priekšā. «Pus darba padarīts! Jau kēdes atslābušas, kad gan tavs naids tās nometīs pavisam?»

Petefi lozungs 1848. gada revolucijā bija: nost monarchiju, lai dzīvo republika! Brīva, neatkarīga Ungarijas republika! Tai viņš ticēja tāpat, kā bija pārliecināts par Austro-Ungarijas sabrukumu. Viņš rakstīja: «Monarchijai Eiropā tuvojas gals, un pat visvarenais dievs to vairs nevar glābt. Ja kāda ideja iegūst vispasaules pazīstamību, tad vajadzētu iznīcināt vispirms pasauli, lai iznīdētu no tās šo ideju. Tāda pašreiz ir republikas ideja.» Simts gadu gaitā šo ideju nomainījušas jaunas pilnīgākas idejas: šodien cilvēce uzvaroši soļo uz komunismu, bet toreiz. Habsburgu monarchijas apstākļos, tā bija lielas revolucionaras nozīmības ideja. Bija vajadzīga liela drosme, lai zemes varenajiem pateiktu acīs: «Ei, karali, negaidiet, lai arī jūsu galvas aizripotu kopā ar jūsu kroņiem, kad mēs sacelsimies! Bet jūs to sagaidīsit, mēs jokot neprotam!» Zobens, kas nocirta galvu Lui Kapetam Parizes tirgus laukumā, — nākotnes pērkona pirmais zibens pār karalisko namu jumtiem. Ir kāds dzejolis, kas saucas «Uz karātavām karaļus!» Tajā dzejnieks saka: «... un ja viņus nav kam pakārt — labi. Es nolikšu malā zobenu un spalvu un pats kļūšu par bendi, ka tikai ātrāk, ātrāk — uz karātavām karaļus!»

Ir daudz dzejoļu, kuros Petefi apdzied kaujas un nāvi. Sacelšanās priekšvakarā šaubīgajiem un bailīgajiem viņš prasa: «Bet ja mūs nošaus? Kas par to! Kas var vēlēties labāku nāvi par šo?» Dzejolī «Salc rudens vējš» ierakstīti brīnišķīgi vārdi, no kuriem mācījušās daudzas cīnītāju paaudzes un kuri var godam zaigot visu laiku un tautu varonu pierēs. Pats viņš ne reizi vien izteicis vēlēšanos krist kaujas laukā, cīņas troksnim skanot, nevis mierīgi nomirt gultā, «izdziestot kā izdegusi svece».

Šī viņa vēlēšanās piepildījās. Šodien paiet 100 gadu no viņa nāves.

Viņš krita kā cīnītājs par savas tautas un dzimtenes laimi. Un kaut gan tur vēl ilgus gadu desmitus valdīja monarchi un pārdevušies politiķi, dzejnieka ticība tam, ka r e i z t o m ē r a u s ī s b r ī v e s r ī t s, piepildījās. Šodien Ungarijas tauta ir brīva un pati veido savu likteni. Un viens no lielākajiem svētumiem tās nacionalo dārgumu pūrā ir lielā cīnītāja un dzejnieka Šandora Petefi vārds.

Kādā vēstulē kara ministram viņš rakstīja: «...ja laika biedri neuzklausīs mani, es pakāpšos vēstures tribinē un no turienes pasludināšu savas apsūdzības. Nākošās paaudzes, kas būs draugos ar patiesību, sadzirdēs mani.»

Cauri gadu simteņiem būs dzirdama tava balss, Šandor Petefi!

★

1848

Šandors Petefi

Cetrdesmit astotā gada zvaigznē!
Tu tautu rītausmas zvaigzne!
Pusnakts zirgi jau aiznes
Tumsu vismelnākās aizās.
Blāzma agra
Sirdi sagrābj,
Diena saniknota ceļas,
Naids un rīta sārtums dzeļas
Acīs platās,
Lai iz nakts tās gaismā skatās!

Tiraniem nāvi! Verdzība kauns!
Taisnīgais ienaids lai kvēlo!
Ar lūgsnēm debesīs nesniegsimies,
Lai mūs žēlo!
Ar ražiem rokās
Rūgtās mokās
Uzglūnējāt mums, bet velti!
Tautas spēku nesaķelt!
Tautas asins neizlāso,
Debesis un zemi krāso!

Jūra izbrīnēta plešas:
Cietā zeme, kas ar tevi?
Kādām vētrām, kādiem viļņiem
Tu pār sevi varu devi?
Visu paisums
Paceļ gaisos,
Lauž un plosa tā kā buras,
It kā grimdams, viens pie stūres
Stūrmanis vēl slienas spītā,
Purpurā tīts saplosītā.

Pasaule — viens vienīgs cīņas lauks!
Esam kareivji — ierocis mums rokās žņaugts!
Ko es redzu? Važas lauztas!
Ha! Karaļkronis zemē mests!
Ei! Ugunī to sviedl
Nē! Pagaidi mazliet!
Graustus šos mēs salasīsim,
Nosaukumus pierakstīsim,
Lai spēj mūsu bērni spriest,
Cik daudz tautai nācās ciest.

Brīdis lielais! Piepildīts, kas rakstos teikts?
Lauvas līdz ar avīm vienā pulkā stāj.
Brīvība — tā tagad dievs mums vienīgs!
Tikai viņai cilvēks dzīvot cienīgs.
Vecie svētumi —
Tie grūst!
Pāri drupām gaisma plūst.
Jaunu templi steidzam celt.
Jumts tam — debess ausmā zalga,
Saule tur, ne svece balga!

Atdzejojis **Andrejs Balodis**

Dziesmas un gaviles padomju varai

Republikas pilsētās un laukos visu julija mēnesi skanēja dziesmas. Dziesmu dienu gaviles noslēdzās Rīgā, kur 12 tūkstoš dziedātāju liels koris Komunaru laukumā skandināja jaunas un vecas melodijas, kas saplūda kopā gaviļu pilnā himnā par godu jaunajai padomju dzīvei. Pagātne sasaucās ar tagadni kā divas māsas pār tāliem novadiem: vienas balsi bija dzirdamas skumjas un daudz karstu ilgu, otra raisīja savu dziesmu kamolu priecīgi un līksmi. Tautai, kas izbridusi tik daudzas ciešanu upes, kas tik daudz cīnījusies un upurējusi, iekams izkarojusi brīvību, nav tiesības aizmirst savu vēsturi, tāpat kā neviens nevar izjaukt tās prieku par lielo šodienu. Tāpat kā tautas dziesmās daudzkrāsaini iezaigojās senu laiku ainas, tā Jēkaba un Jāzepa Mediņu, Jāņa Ozoliņa un Paulas Licītes, Anatola Liepiņa un Pētera Barisona dzīvespriecīgās kompozīcijas ar latviešu padomju dzejnieku tekstiem patiesi pauda latviešu tautas domas un izjūtas šodien. Jaunā laika dziesminieki, tāpat kā viņu tālie priekšteči, iedvesmu savai daiļradei smeļ tautas pārdzīvojumu dziļēs, jo visos laikos un apstākļos tikai tur var atrast visskaidrāko patiesību un vispatiesāko daiļuma izjūtu.

Paši esam savas dzīves saimnieki, paši skandinām dziesmas, kas mums vismīļākas un vistuvākas sirdij.

Pirms pāris nedēļām «Pravda» ziņoja par kāda Jūlija Feldmaņa apciemojumu Baltajā namā, kur to pēc visiem diplomatiskā kodeka noteikumiem pieņēmis pats ASV valsts sekretārs mister Ačesons. Pagātnes spoks, kā šo apkārtklīstošo «sūtni» savā rakstā apzīmēja D. Zaslavskis, uzdevās par Latvijas valsts pārstāvi, un Amerikas valdības oficiālā amatpersona izteica tam savu piekrišanu. Vizītē pārrunāti latviešu tautas likteņi, uz ko ne vienam, ne otram nav ne pilnvaru, ne tiesību. Svešas zemes saimnieks un viņa kalps mēļoja, ka padomju iekārtai Latvijā nav «likumīga pamata». To mēs jau esam dzirdējuši, tā nav šī provokatoriskā teatra pirmā izrāde — tādas savā laikā bez panākumiem jau bija rīkojuši Birnss un Maršals. Uz šām spiritualajām revijām mēs varētu daudz ko atbildēt, ja vien būtu bijusi vajadzība to darīt.

Šodien, kad tikko izskanējušas dziesmu dienu līksmās melodijas, mēs, piemēram, varētu jautāt: kungi, vai jūs to dzirdējāt? Un, nerunājot par citiem likumiem, kuru devēja un pildītāja ir pati latviešu tauta un neviens cits, mēs varam uzprasīt: vai mūsu prieks, kas skanēja 45 tūkstošu dziedātāju balsīs par godu padomju varai, varbūt, arī jums šķiet nelikumīgs?

Priekam un gavilēm ir tikai viens likums — dzīve. Cik liela un bagāta ir dzīve, tik liels un dzirkstošs ir cilvēka prieks par šo dzīvi. Tā mums ir visdārgākais svētums, ko esam pirkuši par savu asiņu cenu un nevis par avansa veidā saņemtiem frankiem, sterliņiem un dolariem, kā bija izgādāta tā «neatkarība», pēc kuras skumst Felamanis un citi vēstures mēslainē izmesti vecā ulmaniskā režīma izsūtāmie zēni.

Tā ir jauka paraža, katru gadu sagaidot un atzīmējot padomju iekārtas kārtējo gadadienu, skandināt dziesmas. Dziesmu dienu prieks rāda mūsu dzīves nepārtraukto plaukumu: katra gada raža nes jaunus augļus.

Pērn dziesmu svētkos viesi no brālīgajām republikām apbrīnoja mūsu nacionālās kulturas krāšņumu un daudzveidību, priecājās par mūsu dziesmu melodisko plūdumu un balsu skanīgumu, skaistajām dejām un krāšņajiem tērpiem. Un nesaprastos vārdos, tāpat kā pirmo reizi dzirdētos skaņu savijumos viņi saklausīja dziļas jūtas, kas kopīgas visām padomju tautām: pateicību padomju varai, boļševiku partijai un mīļotajam Staļinam par skaisto dzīvi, plašajām darbošanās un daiļradēs iespējām, ko sniedz šī dzīve. Šogad dziesmu dienu sarīkojumos Jelgavā un Cēsīs, Krāslavā un Alūksnē, Kuldīgā un Ludzā, Liepājā un galvaspilsētā Rīgā, visur, it visur skanēja daudz jaunu dziesmu, ko nepazīnām pērn. Šogad koru repertuarā izcila vieta bija ierādīta latviešu padomju komponistu jaunajiem darbiem: mūsu dzejas un muzikas meistari pratuši atrast jaunus vārdus un skaņas, kas atspoguļo augšupejas izmaiņas mūsu dzīves ritmā. Pagājušajā gadā Padomju Latvijas pirmajos dziesmu svētkos piedalījās tikai pāris kolchozu koru kolektīvu, šogad apriņķu dziesmu dienās tie bija pilnam iekarojuši estradi un cienīgi sacentās kopīgā darba prieka pausmē ar Rīgas un citu pilsētu rūpnīcu strādniekiem.

Vērtējot šī gada dziesmu dienas, tās jāatzīmē kā labi izdevies ģeneralmēģinājums nākošā gada dziesmu svētkiem, ko rīkosim par godu Padomju Latvijas nodibināšanas desmitajai gadadienai. Visa tauta sasprindzina pūles, lai bagātīgi atzīmētu šo ievērojamo notikumu: ceļ darba ražību, cīnās par vēl augstākām ražām, nostiprina kolchozus un izkopj ražošanas kulturu. Dziesmu radītājiem un dzejniekiem arī daudz ko darīt: jāsacer jauni vārdi un muzika, kas patiesi un pareizi parāda padomju varas desmit gados nostaigātā ceļa cīņas un panākumus, dziedātājiem un diriģentiem jānoslīpē balsu saskaņa, jāiemācās jaunas dziesmas, kuru prieks lai atbalsotos visās pasaules malās. Lai visi dzird un saprot, cik lielu un laimīgu dzīvi dzīvo brīvā un neatkarīgā latviešu tauta Padomju Savienības tautu brālīgajā saimē!

★

RĪDZINIEKU KORU SACENSĪBA

Aizvadītā dziesmu diena Rīgā ar 272 mākslinieciskās pašdarbības kolektīviem un pāri par 14.000 dalībniekiem liecināja, ka pagājušais gads mākslinieciskā pašdarbībā bijis rosīgs darba un jaunu sasniegumu gads. Ievērojami pavairojies koru kolektīvu skaits: dziesmu dienā piedalījās 155 pieaugušo kori ar 10.400 dziedātājiem, 51 bērnu koris ar pāri par 2000 dziedātājiem, 61 deju kolektīvs ar 1000 dejotājiem.

Koru mākslinieciskos sasniegumus varēja vērot tradicionalajā koru sacensībā, kas notika tūlīt pēc dziesmu dienas. Koru sacensībā piedalījās Rīgas labākie kori, kas izvirzīti jau agrāk notikušajās atsevišķo rajonu skatēs. Sacensībā redzējām daudzus jaunus koru kolektīvus un jaunas kora diriģentu sejas.

Sacensības gaitā koriem vajadzēja nodziedāt vienu dziesmu pēc žurijas komisijas norādījuma, bet otru pēc savas izvēles. Tas nebija viegls uzdevums, jo dziedāt vajadzēja pašas grūtākās un sarežģītākās dziesmas no dziesmu dienas repertuara: P. Līcītes «Dziesmu par Staļinu», Jēk. Mediņa «Met jaunu tiltu», A. Borodina zemnieku kori no operas «Kņazs Igors», P. Čaikovska meitenu dziesmu no operas «Jevgeņijs Onegins» u. c.

Žurijas komisija, kuras sastāvā ietilpa dziesmu dienas virsdiriģenti — Jēk. Mediņš, M. Žukovs, H. Mednis un P. Rība, J. Līcītis, E. Kažociņš un citi, no 11 jauktajiem koriem par labāko atzina «Rīgas auduma» kori ar diriģentu Kr. Deķi. Bez jau minētās P. Līcītes «Dziesmas par Staļinu» 54 dziedātāju lielais koris visai nosvērti un disciplinēti nodziedāja Em. Dārziņa revolucionaro dziesmu «Lauztās priedes».

Kā nākošais izvirzījās Medicinas darbinieku centrālā kluba koris (52 dziedātāji) diriģenta A. Melbārža vadībā.

Patīkamu pārsteigumu sagādāja viens no jaunākajiem koru kolektīviem — Jaunciema papīra fabrikas koris (37 dziedātāji) ar diriģentu Veiskartu. Samērā nelielais kolektīvs visai tīri un izjusti veica sarežģīto polifonā rakstura A. Borodina «Zemnieku kori» un Em. Melngaiļa «Kade pārnāksi, bālelin». Iespaidīgu skanīgumu nodemonstrēja Sarkanarmijas rajona koris (62 dziedātāji). Diriģentam J. Vītoliņam visskanīgākos akordus izdevās izraisīt J. Reinholda dziesmā «Svinjet gavilu dienu».

Sacensībā piedalījās arī 5 sieviešu kori. No tiem visai saliedētu ansambli un vienmērīgu balsu sastāvu parādīja nelielais (31 dziedātāja) LVU sieviešu koris diriģenta T. Bērziņa vadībā. Jēk. Mediņa «Ziedi, mana līnu druva» un J. Ozoliņa «Padomju Latvijai» bija šī kora deva sacensībā. Dziedātāju skaita ziņā kuplākais (45 dziedātājas) bija Pedagoģiskā instituta koris (diriģents J. Milzarājs), kas nodziedāja P. Čaikovska «Meitenu dziesmu» un J. Ozoliņa «Ai vanagi, vanadziņi».

Vēl minami fabrikas «Drēbnieks» koris (33 dziedātājas, diriģents Liepiņš), Valsts kliniskās slimnīcas koris (25 dziedātājas, diriģents Muižarājs) un finieru fabrikas «Lignums» koris (26 dziedātājas, diriģents Grīnbergs).

Sakarā ar skolēnu vasaras brīvdienām daudzi skolēni izbraukuši uz laukiem; viņi piedalījās apriņķu dziesmu dienās. Tādēļ dziesmu sacensībā Rīgā tikai dažas skolas bija spējušas sakomplektēt nepieciešamo dziedātāju skaitu.

No jauktiem koriem sacensībā piedalījās tikai 1. un 3. vidusskolas apvienotais koris (diriģents Zelmenis). No meiteņu koriem — 3. vidusskola (diriģents Zelmenis), 5. vidusskola (diriģente Balķīte) un 4. vidusskola (diriģents Krisbergs). No bērnu koriem atzīmējams 9. un 82. pamatskolas apvienotais koris (diriģents Šulcs).

Deju kolektīvu sacensībā piedalījās 6 kolektīvi ar vairāk nekā 100 dalībniekiem. Šeit pirmajā vietā izvirzījās Būvstrādnieku centrālā kluba deju kolektīvs ar 16 dalībniekiem Budo vadībā. Spējās līdzvērtīgi bija Poligrafijas darbinieku centrālā kluba un 2. tipogrāfijas deju kolektīvi, abi Donasa vadībā.

Ja dziesmu diena un koru sacensība, no vienas puses, rādīja iepriecinošus rezultatus jaunu koru kolektīvu skaitliskā pieaugumā, tad, no otras puses, tā rādīja arī, ka jauna kolektīva māksliniecisku izveidošana nav panākama pāris mēnešos, bet tā prasīs no koriem un to diriģentiem vēl daudz pacietīga un pašaizliedzīga darba. Blakus vispārējai koru mākslinieciskā spēju celšanai nepieciešams koros piesaistīt vairāk vīru balsu. Dziesmu diena rādīja, ka vīru balsu vēl ir nesamērīgi maz. To trūkuma dēļ viens otrs no koriem pat nevarēja piedalīties sacensībā. No vīru koriem sacensībā piedalījās vienīgi LVU vīru koris un tas pats tikai 16 vīru sastāvā. Pienācīgi atrisinot šos uzdevumus, Rīgas kori spēs cienīgi sagatavoties nākamajiem 1950. g. vispārējiem dziesmu svētkiem. Notikušā dziesmu diena šai ziņā devusi ievērojamu ierosmi

J. Kokle

Kulturas dzīve Padomju Latvijā

Labi nostādīts laikrakstu kiosks

Preses Apvienības laikrakstu kioskā Cēsīs gandrīz trīs gadus par pārdevēju teicami strādā Vera Japiņa. Katru mēnesi viņa izpilda kioska tirdzniecības plānu par 150—175 proc. Pašlaik centīgā kioskniece krietni pārsniegusi 9 mēnešu darba uzdevumu.

Kiosks regulari saņem pārdošanai gandrīz 30 dažādu laikrakstu un žurnalu, kā arī visas Latvijas valsts izdevniecības izdotās grāmatas. Šī ir vienīgā vieta Cēsu apriņķī, kur visplašākajā izvēlē dabūjama arī Maskavā, Ļeņingradā un citu brālīgo padomju republiku pilsētās iznākusī daiļliteratura.

Kolchoza «Ausma» klubā

Spraiga kulturas dzīve norisinās Vecumnieku pagasta kolchozā «Ausma». Vakaros pēc pabeigta dienas darba sapulcējas kolchozniekieši, lai palasītu laikrakstus un žurnalus, apmainītu bibliotekā lasīšanai paņemtās grāmatas vai arī noskatītos ceļojošā kino izrādes. Klubs ir arī tā vieta, kur kolchozniekieši iegriežas, lai dalītos darba pieredzē, pārspriestu turpmāko uzdevumu veikšanu.

Savā īsajā darbības laikā klubs jau paspējis izveidoties par nozīmīgu kulturas centru. Tajā ir visdažādākie laikraksti un žurnali par literaturu, lauksaimniecību un politiskiem jautājumiem. LĻKJS CK dāvinātajā bibliotekā atrodas ap 300 daiļliteraturas, politisko un speciālo izdevumu.

Klubā rosīgi veidojas arī kolchozniekieku mākslinieciskā pašdarbība. Noorganizējusies 15 cilvēku liela dramatiskā kopa, kas iestudē A. Brodeles komediju «Zelta druva», 12 cilvēku liels tautisko deju pulciņš un sieviešu koris. Mākslinieciskās pašdarbības priekšnesumu sagatavošanā klubam palīdz tuvējās skolas skolotāji. Dramatisko kopu vada skolotāja Rūsiņa, deju kolektivu — skolotāja Krama, bet kora diriģente ir skolotāja Eliņa.

Jūrnieku dāvana kolchozam

Limbažu apriņķa kolchozu «Jaunais ceļš» nesen apmeklēja tvaikoņa «Biruta» un velkoņa «Pomors» pārstāvji, kas nodeva kolchozniekiem jūrnieku savāktās grāmatas. Tuvākajā laikā paredzēts jauns jūrnieku un viņu ģimeņu izbraukums uz šefības kolchozu.

Kolchozu radiofikacija

Trapenes radiomezgls lielu vērību velti kolchozu radiofikacijai. Pašlaik radiopunkti iekārtoti četru pagasta kolchozu sarkanajos stūrīšos. Kolchozniekieši šeit bieži pulcējas, lai noklausītos lekcijas par agronomiskiem un sabiedriskiem jautājumiem, literarus un muzikālus raidījumus. Tuvākajā laikā radiopunktu iekārtos arī piektajā Trapenes pagasta kolchozā.

Klubs dzelzceļa darbiniekiem

Tuvākajā laikā Smārdes stacijas rajonā sāks darboties dzelzceļnieku klubs, kas rosinās Smārdes un apkārtnes kulturas dzīvi. Šeit jau nodibinājies fizkulturiešu kolektivs un dramatiskā kopa.

Aģitatori iekārto bibliotekū

Skultes pagasta kolchozā «Zvejnieks», kurā puse biedru ir zvejnieki, bet otra puse — zemnieki, labi nostādīts aģitācijas darbs. Aģitatori zvejniekiem sīki izskaidrojuši piecgades plāna lielo nozīmi mūsu tautas saimniecības attīstībā. Aģitatoru nopelns ir arī tas, ka 15 šā kolchoza zvejnieki jau izpildījuši savus piecgades uzdevumus.

Aģitatori kolchozā iekārtojuši bibliotēku, kurei jau 80 lasītāju. Regulari notiek kolektīva laikrakstu un grāmatu lasīšana, kā arī pārrunas par izlasīto. Pašlaik kolchozniekieši kopā ar aģitatoriem lasa Annas Sakses romanu «Pret kalnu».

Leļļu teatris pie kolchozniekieku bērniem

Kārļa Marksa vārdā nosauktajā kolchozā, Aizkalnes pagastā, nesen ieradās Daugavpils pilsētas leļļu teatris, kas izrādīja lugu «Dusmīgā pamāte». Izrādi ar lielu interesi noskatījās visi kolchoza bērni un skolēni.

200 gadu kopš A. Radiščeva dzimšanas

Sakarā ar 200 gadiem, kas š. g. 31. augustā paiet kopš izcilā krievu revolucionāra un rakstnieka A. Radiščeva dzimšanas, PSRS Ministru Padome nodibinājusi Vissavienības jubilejas komiteju šādā sastāvā: S. Kaftanovs (priekšsēdētājs), D. Blagojs, P. Brovka, V. Volgins, T. Jeršova, N. Daņilovs, A. Denisovs, N. Deržavins, N. Družiņins, V. Jermilovs, K. Kuzņecovs, V. Koževņikovs, B. Kozmins, P. Laščenko, N. Maslins, J. Redkina, M. Sosnicka, A. Sofronovs, P. Tičina, I. Udaļcovs, A. Upīts, K. Fedins, O. Forša, V. Ščerbina un V. Jakovļevs.

Vissavienības jubilejas komitejai uzdots sarīkot svinīgās sanāksmes un izstrādāt pasākumus sakarā ar A. Radiščeva jubileju.

JAUNĀ MĀKSLINIEKU MAIŅA

V. KRUGLOVS,
LPSR nopelniem bagātais mākslas darbinieks, Mākslas akadēmijas rektora vietnieks

Mākslas akadēmiju beigušo jauno mākslinieku diplomdarbu izstāde ir nozīmīgs mākslas dzīves notikums. Lai gan izstādes dalībnieki rāda savu pirmo gleznu, pirmo nopietnāko tematisko sacerējumu, tomēr izstādē ir virkne augstā profesionalā līmenī izpildītu darbu, kas pelnījuši cienījamu vietu republikaniskajā tēlotājas mākslas skatē.

Šā gada diplomdarbi pelna ievērību arī tādēļ, ka lielākā daļa to autoru ir mākslinieki, kas mācības sākuši pēckara laikā, kurus nav skārusi okupacijas laika trūdošā ietekme un kas ir akadēmijas tagadējo mācības spēku audzēkņi. Akadēmiju beigušo vidū ir arī vairāki bijušie frontinieki, kas mācību gaitā parādīja lielu centību, gribu apgūt padomju mākslinieku meistarību un idejisko uzdevumu izpratni.

Diplomdarbu izstāde ir nopietna pārbaude Mākslas akadēmijas darbam. Šī pārbaude skaidri parādīja akadēmijas mācību procesa stiprās puses un trūkumus.

Izstādi skatot, sabiedrību pirmā kārtā interesē, kā Padomju Latvijas tēlotājas mākslas augstskola pārkārtojusi un uzlabojusi savu darbu saskaņā ar partijas vēsturiskajiem lēmumiem ideoloģiskajos jautājumos, kā pildījusi PSRS Mākslas akadēmijas II sesijas norādījumus par idejiskuma un realistiskās mākslas meistarības pastiprināšanu, par tēlotājas mākslas aktivu līdzdalību komunistiskās sabiedrības celšanā.

Diplomdarbu izstāde rāda sižetu dažādību un daudzpusību. Tematika aptver Tēvijas kara notikumus, celtniecību, rūpniecību, zvejnieku darbu, dziesmu svētkus, fizisko kulturu, pionieru dzīvi.

No Tēvijas kara dalībnieku darbiem pirmajā vietā atzīmējama V. Kozina (prof. Ģ. Eliasa darbnīca) gleznа. Autora nopietnība mācību gaitā, stingrās prasības, ko viņš uzstādījis savai daiļradei, neatlaidība spraustō mērķu sasniegšanā palīdzējusi viņam radīt nozīmīgu, emocionāli piesātinātu mākslas darbu, kurā attēlota kolchozniekieku aizsniešana uz dzimtās zemes tālākiem novadiem, glābjoties no fašistiskā zvēra iebrukuma. Gleznas pirmajā plānā novietotās padomju sievietes drūmā, bet nelokāmās gribas apdvestā seja, kas vērīgi lūkojas debesīs, izstieptā roka ar sanitaro somiņu spilgti atklāj visu attēlotā momenta dramatismu. Klusinātais karstas vasaras kolorits, vakara saules apgaismojums, putekļu mākoņi patiesīgi atklāj to 1941. gada dienu noskaņu, kad biedrs Staļins bija tautai paziņojis par nopietnajām briesmām, kas draudēja Padomju zemei. Kozina darbs dziļi patriotisks. Visi izteiksmes līdzekļi pakļauti gleznas idejiskajam uzdevumam.

Ar šo gleznu sasaucas otra autora — V. Kirilova (prof. J. Tilberga darbnīca) diplomdarbs «Atgriešanās». Draudošie mākoņi atkāpušies, redzamas skaidras, gaišas debesis. Veci cilvēki un pusaudži atgriežas savā sētā. Jāpārbrauc pēdējais tiltiņš, jāpaceļas kalnā, un dzimtā vieta sasniegta. To skata vezuma priekšpusē uzkāpušais vedējs. Priecīgi viņš māj ar grožiem. Kirilova darbā jūtama «peredvižņiku» veselīgo tradiciju pazīšana. Gleznā izpaužas mīlestība uz dzimteni, uz tās gaišajām tālēm. Kaut gan gleznā ir kolorita un kompozicijas nepilnības, tomēr tā pareizi un dziļi emocionali atklāj darba pamatideju.

Mazāk veiksmīgi divi pārējie darbi ar kara laika dzīves tematiku. Diplomands N. Zauers (prof. O. Skulmes darbnīca) savā gleznā attēlojis personīgi pārdzīvotu, dokumentali patiesu gadījumu, kad lielgabals stājies divkaujā ar tanku. Tomēr autors nav spējis tēlaini parādīt šo kauju, nav pratis atrast dramatiskajam notikumam atbilstošus izteiksmes līdzekļus. Neveiksmes cēloņi nav meklējami vienīgi profesionalās gatavības trūkumā. Te izpaužas neprašana koncentrēt darba procesā visu radošo enerģiju.

Diplomands T. Doncovs (prof. J. Liepiņa darbnīca) attēlojis pirmās līnijas kaujas vienību, kas apstājusies pie sagrautas akas. Viens kareivis sasprindzināti klausās un lūkojas tālumā. Visā gleznas tapšanas gaitā bija redzams, ka autors asi izjūt temu, cenšas daudz pastāstīt, bet neprot to izdarīt ar glezniecīskiem līdzekļiem. Pastiprinātā jūtu sasprindzinātība, pasvītrotā kareivju modrība, kas visai raksturīga tēlojamā epizoda psiholoģiskajam stāvoklim, gleznā izpaužas kaut kā uzbāzīgi, uzmācas skatītājam, iekams viņš paspējis uztvert gleznu visumā. Diplomdarbā nav realizēts viss materials, kas uzkrāts iepriekšējā darba laikā. Viņa skicēm ir atsevišķu gleznu raksturs ar vairāk vai mazāk sekmīgiem attēlojumiem, kas ne vienmēr realizēti galīgajā darbā. Tas liecina par darba metodes nezināšanu un vāju vadību.

Starp pārējiem darbiem izceļas divas vēsturiskā portreta žanra gleznas (prof. J. Tilberga darbnīca). Ievērojamu, vajadzīgu, dziļi patriotisku gleznu devusi talantīgā māksliniece I. Stradiņa. Viņa attēlojusi lielo krievu zinātnieku humanistu Pirogovu starp ievainotajiem Sevastopoles aizstāvēšanas varoņiem. Pavērsies pret skatītāju, viņš, iegrimis pārdomās, sēž pie karavīra, kas slims ar tetanusu, un tur viņa roku. Šis labi uzzīmētais un gleznaini izstrādātais darbs atstāj dziļu iespaidu. Neraugoties uz dažiem trūkumiem, kas izpaužas nevienādā uzmanībā pret visām gleznas daļām, šis darbs ir liels mākslinieces panākums.

Diplomands J. Kozlovs savā gleznā «Gorkijs ciemos pie Repina» uzņēmies grūtu un atbildīgu uzdevumu — veidot pazīstamu cilvēku grupas portretu. Attēlots Gorkijs, kad viņā lasa savus darbus Repinam, Stasovam un citiem Repina tuviniekiem un draugiem. Jāatzīmē dažas nepilnības portretiskās līdzības sasniegšanā, pacilātības un vēsturiskā momenta pasvītrojuma trūkums. Toties iepriecina drosmīgais gleznojums, veiksmīgi attēlotā ainava un klusā daba uz galda. Tas rāda, ka autors labi pārvalda mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus un var izaugt par izcilu mākslinieku.

Izstādē redzam virkni mūsu zemes labāko cilvēku portretu. Tie dažādi savā meistarībā un padomju cilvēka tēla atklāšanas spēka ziņā. Sevišķi interesanta spējīgās mākslinieces F. Pauļukas gleznа «Zvejnieku artelis Vecākos» ar zvejnieku grupas portretu. Ar detaļu zīmējumiem nenomācot galveno uzdevumu — realistiski attēlot darba cilvēku, mākslinīece radījusi nozīmīgu, kaut arī ne viscaur pilnīgi nobeigtu mākslas darbu. Ar gandarījumu atzīmējams pedagogu nopietnais darbs, kas panākuši, ka F. Pauļuka atteikusies no ārējiem efektiem, bet gleznas pamatā likusi zīmējumu.

No diviem stachanoviešu portretiem, ko veikuši prof. J. Tilberga portretu darbnīcas studenti, interesi rada Č. Močuļska darbs. No gleznas raugās gudra, inteliģenta cilvēka seja, bet sastrādātās rokas liecina, ka viņš ir strādnieks. Mazāk izteiksmīgi, kaut arī veiksmīgi portretiskās līdzības dēļ, diplomanda I. Štikāna darbā attēlots stachanovietis Tichomirovs pie darba galda.

Darba žanrs redzams diplomandu Petrova (prof. J. Liepiņa darbnīca), H. Veldres un J. Ratiņa (prof. Ģ. Eliasa darbnīca) gleznās. Diplomands Petrovs uzņēmies goda pilno uzdevumu attēlot komjauniešus Staļingradas atjaunošanas darbos. Viņš savācis lielu skiču materialu, izdevīgi izvēlējies darbības vietu pie Volgas. Tāpat viņš centies attēlot darbojošos personu raksturu. Tomēr autoram pietrūcis erudicijas un meistarības, lai darbu paceltu mākslinieciskā augstumā. Gleznа veidota detaļās, nevis kopumā, un tas piedod tai «paškdarbības» nokrāsu. Veldres un Ratiņa gleznās parādīta darba tema, kas akadēmijas studentu praksē līdz šim skarta ļoti maz, jo akadēmijas kolektivs vēl pārāk vāji saistījies ar rūpnīcām. Diplomands Ratiņš pirms studijām strādājis kokzāģētavā. Tāpēc viņa gleznotā kokzāģētavas ainava tik ļoti patiesa un izjusta, ka skatītājs it kā nejūt dažas zīmējuma kļūdas (zirgs otrajā plānā). Veldres darbs gleznots daudz stingrāk, akadēmiskāk, toties tas daudz pasīvāks un glezniecīski nabadzīgāks. Gleznа skatītāju nesaviļņo, jo šeit galvenā vērība piegriezta nevis padomju cilvēkam un viņa attieksmēm pret darbu, bet gan tieši pašam darba procesam.

Ļoti maz diplomandu darbos atspoguļojas Latvijas lauku socialistiskā pārkārtošanās. Pilnīgi apolitisks, no laikmeta atrauts talantīgās mākslinieces M. Terpilovskas diplomdarbs «Ābolu novākšana». Atsevišķas vietas šai gleznā liecina par izcilām spējām, prasmi raksturot tipus. Bet mākslinieciei jāsaprot, ka toņa, kolorita skaistums tikai tad būs iedarbīgs, ja tā pamatā būs dzīves patiesība. Vājš ir Z. Podziņa darbs «Ražas novākšana».

Jāpanāk, lai turpmāk Latvijas lauku jaunā dzīve studentu diplomdarbos izpaustos daudz vairāk nekā līdz šim.

Virkne stājgleznieciības darbnīcu diplomandu nav spējuši savos darbos parādīt izvēlētās temas nozīmību, tāpēc viņu darbi nesaviļņo, turklāt bieži vien tie neatbilst visām amata prasmes prasībām.

Diplomande M. Bīrīte (prof. Ģ. Eliasa darbnīca), tēlojot Zinātņu akadēmijas bibliotēku, pareizi uzgleznojusi dabu, bet nav spējusi tēlaini parādīt bibliotekā strādājošo studentu noskaņu.

Diplomande L. Auza priekšzīmīgi veica sagatavošanos diplomdarba gleznošanai, savāca lielu daudzumu skiču, bet, diemžēl, nav pratusi tās savā gleznā «Baleta mēģinājums» kā nākas izmantot. Kaut gan darbam labs zīmējums un kompozicija, realistiskš traktējums, tomēr tas nepaliek atmiņā, jo baletdejotāju tēli izskatās it kā atšķaidīti brūnajā kulišu dūmakā.

V. Ozolas (prof. J. Liepiņa darbnīca) «Koku sagāde» drīzāk uzskatāma par patiesīgu, no dabas gleznotu etīdi, nevis par diplomdarbu. Tāpat bāli un samērā zemā profesionalā līmenī M. Avotiņa un R. Ziemeļa darbi.

Monumentalās darbnīcas (prof. O. Skulme) diplomandu darbu vidū izcelas Dž. Skulmes triptichs «Dziesmu svētki». Šis dzīvespriecīgais, možais darbs labi raksturo tautas svētku noskaņu. Students O. Urbans, kas pagājušajā gadā piedalījies fizkulturiešu paradē Maskavā, izvēlējies interesantu uzdevumu — viņš rāda jaunatni, kas sapulcējusies Maskavas «Dinamo» stadionā no visām mūsu neaptveramās Dzimtenes malām. Tomēr šo uzdevumu O. Urbans pilnīgi veikt nav spējis. Sportistu figuras izkārtotas samāksloti, nejūtam svētku noskaņu, milzīgu masu pieplūdumu. Labāks darbs diplomandam A. Muceniekam, kas tāpat pievērsies sporta temai.

Diplomandi K. Pētersons un A. Druksteins, tēlodami celtniecību, ne viens, ne otrs nav spējuši dot patiesīgus un pārliecinošus darbus, kas atspoguļotu socialistiskās celtniecības lieliskumu.

Teatra dekoraciju darbnīcu, ko vada docents A. Spertāls, šai gadā beidza mākslinieks Mangalis. Dekorācijās «Spridītim» viņš patiesīgi attēlo pasakainību, neatraujot to no realitates.

Tēlniecības darbnīca (vadītājs — akadēmikis T. Zaļkalns) šai gadā sagatavojusi 6 māksliniekus. Izstādīto diplomdarbu līmenis caurmērā augstāks nekā iepriekšējos gados. Jūtama tematikas aktualitate un realisms traktējumā. Tomēr idealizacija un sadomāta «monumentalitate» traucējusi radīt patiesi konkretus un pārliecinošus tēlus. Dzīvākie tēli — R. Bruzītes «Zvejniece» un A. Goldšteina «Vīnogu vācējas». L. Līces darbā jūtama apdāvinātību un prasme izteikties plastiskiem līdzekļiem. Darbā «Zirga peldināšana» viņa attēlo jātnieku uz ekspresijas pilna pakaļkājās saslējušās zirga. Trīs metrus augstais tēls, kas pat no piedzīvojuša meistara prasītu daudz laika, palicis nepabeigts.

Pilnīgi pabeigtu, priekšzīmīgi izstrādātu darbu devis A. Terpilovskis. Viņa tēls «Cīkstoņi» labi, stingri būvēts un precīzi izpildīts. Tikai izvēlētais cīņas moments ir pārāk statisks, tāpēc nepilnīgi raksturo šo sporta veidu, kas prasa ne vien spēku, bet arī kustīgumu.

Tēla pārmērīgs vispārinājums, neīsta monumentalitāte visspilgtāk izpaudusies diplomandes E. Leimanes darbā «Kolchoza cūkkope». Jūtams, ka mākslinieces galvenais mērķis bijis atrast plastiski sarežģītu un interesantu atrisinājumu sievietes tēlam ar diviem sivēniem pie kājām. Šis mērķis sasniegts, bet nav dzīves patiesības, nav kolchozniece tēla.

Bālāks, neizteiksmīgāks par citiem L. Davidovas darbs. Kaut arī viņas skrējēja viegla un stalta, tomēr tas nav konkrets cilvēks. Acim redzot autore nav pietiekami studējusi cilvēka ķermeņa stāvokli skrējienā.

Jauno tēlnieku diplomdarbi liecina, ka skulpturas meistaru kadri aug arvien straujāk. Laiks atrast plašāku viņu talanta pielietojumu, iesaistot viņus piemēram, parku un dārzu izgreznošanā ar dažādiem laikmetīgiem tēliem.

Pagājušajā gadā nodibināto grafikas fakultati beiguši trīs studenti. Diplomandei E. Jonasei labi izdevušās litografijas technikā darinātās ilustracijas Birjukova stāstam «Kaija», tās labi saistās ar tekstu un bagātīgi parāda stāsta saturu. Jāvēlas, lai jaunā māksliniece iegūtu lielāku zīmējuma brīvību, lai izteiksmību sasniegtu bez līniju pārmērības. Ilustracijās tataru rakstnieka Tukaja poemai diplomands H. Kazakovs stāsta, kā tataru zemnieks piemāna velnu. Labi izzīmētās, krāsās pareizās ilustracijas pauž veselīgo tautas humoru.

Zīmējuma paviršība un vienaldzība pret tēlojamajām personām nav diplomandei H. Zalpeterei lāvusi radīt kaut cik nozīmīgas ilustracijas A. Upīša romanam «Zaļā zeme».

Mākslas keramikas darbnīcu (vadītājs docents G. Kruglovs) šogad beiguši divi mākslinieki. Mazāk atbildīgu uzdevumu bija uzņēmusies diplomande N. Veidenbauma. Viņas projekta daļējais izpildījums materiālā interesants ar mākslas keramikas pielietojumu arhitektoniski dekorativiem mērķiem. Diplomands J. Ščolis veiksmīgi iecerējis savu sienas strūklaku Pionieru pilij, bet nav ticis galā ar centralo skulpturalo grupu, iztērējis tur visu savu laiku un darbu nav pabeidzis.

Šā gada diplomdarbi visai atšķirīgi savā vērtībā. Pavērsiens uz laikmetīgo tematiku runā par ievērojamu uzlabošanos audzināšanas darbā. Nemitīgi aug zīmējuma kultura, gleznas kļūst realistiskākas. Tagad veicams nopietns darbs, lai nostiprinātu gūtos panākumus, lai līdz galam izskaustu formalisma un buržuāziskā estetisma paliekas, lai nākamā gada diplomdarbi būtu tematikas ziņā vēl aktuālāki un izpildījumā vēl meistarīgāki.

Citās padomju republikās

VĒSTURES PIEMINEKĻI NARVĀ

Sakarā ar to, ka drīzumā paies 245 gadi, kopš Pētera I armija pie Narvas uzvarēja zviedrus, pilsētā atjauno krievu ieroču slavas piemineklus. Bastionā «Viktorija», kur pašlaik atrodas pilsētas parks, atjaunots piemineklis karaviriem, kas krituši Narvas ieņemšanas laikā 1704. gada 20. augustā. Hitlerieši, atkāpdamies no pilsētas, saspridzināja šo piemineklī. Izpostīja arī otru piemineklī Narvas krastā — granita klinti ar krustu, ko iežogoja ar kēdēm savienotu Pētera I laika lielgabalu rinda. Šo piemineklī atjauno pēc fotogrāfijām.

Atjaunotos piemineklus svinīgi atklās Narvas kaujas 245. gadadienā — šī gada 20. augustā.

PALĪDZĪBA RAŽOŠANAS NOVATORIEM

Lai palīdzētu ražošanas novatoriem, Saltikova-Ščedrina vārdā nosauktā Ļeņingradas publiskā bibliotēka atvērusi «Technikas zāli». Ik dienas pie grāmatām un rasējumiem te strādā simtiem inženieru, meistaru, cechu priekšnieku, stachanoviešu, studentu un zinātnisko līdzstrādnieku.

A. SERAFIMOVIČA MUZEJS

Staļingradas apgabala Serafimovičas pilsētā tiek organizēts A. Serafimoviča muzejs. Tas atradīsies tai mājā, kurā dzīvoja rakstnieks. Nodibināta komiteja, kas vāc dokumentus, kuri saistīti ar izcilā padomju rakstnieka vārdu.

KOLCHOZNIEKI IEGĀDĀJAS GRĀMATAS

Sakaras ciema (Turkmenijas PSR) kolchozniekis K. Muradovs iegādājies sev bibliotēku vairāk nekā 7.000 rubļu vērtībā. Jolotanas rajona padomju saimniecības «Sandi Kači» zirgkopis A. Saidarovs julijā vien nopircis dažādas grāmatas par vairāk nekā tūkstoš rubļiem.

ASTRONOMISKA GADAGRĀMATA 1952. GADAM

PSRS Zinātņu akadēmijas teoretiskās astronomijas instituts Ļeņingradā nodevis iespiešanai «Astronomisko gadagrāmatu 1952. gadam». Astronomiskās gadagrāmatas, kuru izdošanu pēc kara atjaunoja, ir vērtīgas rokasgrāmatas padomju observatorijām, ekspedicijām, kuģu vadītājiem utt.

INTERESANTI IZRAKUMI

UPSR Zinātņu akadēmijas Arheoloģijas instituta un Valsts Dņepropetrovskas vēstures un novada pētniecības muzeja ekspedicija Dņepropetrovskā pabeidza uzkalna «Storoževaja mogila» atrakšanu. Izrakumos atrasti priekšmeti, kas cēlušies vairāk nekā 2.000 gadu pirms mūsu laikmeta. Ļoti interesantas ir ratu atliekas, starp citu, koka ritenis, kura diametrs — 50 centimetru.

KOLCHOZU BIBLIOTEKAS

Maskavas apgabala kolchozos pašreiz ir vairāk nekā 2000 bibliotēku. Daudzās no tām ir 5 līdz 8 tūkstoši sējumu, tai skaitā marksisma-ļeņinisma klasiķu darbi, daiļliteratura, lauksaimniecības un ekonomiska satura raksti. Desmiti jaunu bibliotēku organizētas Taldomas, Ruzas, Ļeņina un citos apgabala rajonos.

Par mācību grāmatu ātrāku izdošanu

Valsts izdevniecībām 1949./50. mācību gadā jāizdod pamat- un vidusskolām vairāk nekā 1.800 dažādas mācību grāmatas ar 173.697 tūkstoš eksemplaru lielu koptiražu. Sekojot Ukrainas poligrafistu, izglītības un grāmatu tirdzniecības darbinieku ierosmei, izvērtusies socialistiskā sacensība par mācību grāmatu ātrāku izdošanu.

PSRS Ministru Padomes Galvenās poligrafiskās izdevniecības koleģija, 27. jūlijā, apspriežot socialistiskās sacensības gaitu, atzīmēja, ka vissekmīgāk mācību grāmatu izdošana norit KPFSR, Ukrainas, Baltkrievijas, Kazachijas, Armenijas, Tadžikijas, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas republikās.

Galvenās poligrafiskās izdevniecības tipografijas jau nodevušas grāmatu tirdzniecības tīklam ap 31 miljonu mācību grāmatu eksemplaru. Savienotajās republikās (izņemot KPFSR) izdotas 743 dažādas mācību grāmatas ar vairāk nekā 50 miljonu eksemplaru lielu tiražu.

Uzlabojusies mācību grāmatu apdares kvalitate. Ievērojams skaits grāmatu izdots ar ilustracijām. Šogad Ivanova «Ģeogrāfija» (6. klasei) un Soloviova — «Mātes valoda» (4. klasei) izdotas pilnā tiražā ar ilustracijām.

Koleģija paredzēja pasākumus, lai likvidētu atpalicību mācību grāmatu izdošanas plāna izpildē Uzbekijas, Kirgizijas, Turkmenijas un citās republikās.

PAR IDEJISKUMU UN MĀKSLINIECISKUMU

Žurnalā «Novij mir» (1949. g. 3. nr.) publicēta V. Koževņikova luga «Ugunīgā upe». Laikraksts «Kuļtura i Žizņ» (20. nr.) rakstā «Par augstu mākslinieciskō meistarību un principialu kritiku literatūrā» pārliecinoši parādīja, ka V. Koževņikova luga ir vidusvējš, līdz galam neizstrādāts, nevīžīgi uzrakstīts darbs. Tomēr laikrakstu «Literaturnaja Gazeta» (71. nr.), kā arī «Sovetskoje Iskustvo» un «Komsomoļskaja Pravda» lappusēs luga guva bezierunu pozitīvu novērtējumu, bet Mākslas lietu komiteja plaši ieteica to uzvešanai galvaspilsētas un periferijas teatros. Nepieciešams noskaidrot šās nopietnās kļūdas būtību un cēloņus.

Pozitīvajās recenzijās par V. Koževņikova lugu bija uzsvērta tās temas aktualitāte. Patiešām, lugā runāts par tādām svarīgām mūsu dzīves parādībām, kā novatorisms metalurģiskajā rūpniecībā, fiziskā un garīgā darba robežu izlīdzināšana, mūsu jaunās strādnieku inteliģences, veco kadru strādnieku idejiski kulturālā augšana, zinātnes saites ar ražošanu.

Bet jau sen zināms, ka temas aktualitāte pati par sevi nedara sacerējumu mākslinieciskU. Tema, ideja, saturs nepastāv atrautībā no formas, no mākslinieciskā iemiesojuma. Formas trūkumi un vājums līdz ar to arī satura trūkumi un vājums: formas trūkumi vai tās neizstrādāšana līdz galam, neskaidrība, sajukums liecina par domas neskaidrību, sacerējuma temas, satura nepārdomāšanu, liecina par to, ka mākslinieks nepietiekoši izprot un pazīst dzīvi.

Preses organu redakcijas, kas publicējušas bezierunu pozitīvās recenzijas par V. Koževņikova lugu, vainojamas pirmā kārtā par to, ka tās nav vadījušās no marksistiski ļeņiniskās estētikas principiem un nav vēlējušās nodarboties ar nopietnu, rūpīgu sacerējuma mākslinieciskō vērtību analizi.

Neskaidrība, sajukums, neizstrādāšana līdz galam, nevīžība «Ugunīgajā upē» izpaužas visos sacerējuma formas elementos, sākot jau ar pašu valodu un beidzot ar varoņu raksturu zīmējumu un lugas sižetisko uzbūvi.

Gorkijs mācīja, ka literara sacerējuma valoda ir mākslinieka galvenais ierocis, sacerējuma pirmelements, un ka valodas kļūdas ir arī mākslinieka domas kļūdas.

V. Koževņikovs nedzird valodu, kurā runā viņa personaži, nejūt, ka ar bezgaumību, nevietā lietotiem prozaismiem viņš pazemina dzejiskumu, romantiku, kuru grib piešķirt savu varoņu valodai. Lugas galvenais varonis, vecais domenu meistars Gusevs, izsaka «pacilātas» tirades, līdzīgas šai: «Bet jūs stāvi kalngalā, elpo, lūkojies, bet dvēsele ceļas vēl augstāk, it kā viņā būtu propelleris.» Propelleris dvēselē! Tas ir tikpat nepatiess un pretdzejisks tēls, kā «smadzenes tulznās», par kurām attiecībā uz sevi, runā Gusevs. Bet autors taču abos gadījumos grib savu varoni cildināt!

Autors neredz savus tēlus, metaforas: «Tu, Jegor, nogāzies manās acīs kā celms.» — Gusevam saka viņa draugs meistars Suchovs. Var iedomāties, kā gāžas koks, kā dižs ozols gāžas zemē. Bet kā tad var «gāzties»... celms?

No autora viedokļa vissimpatiskākie personaži bieži runā rupjā, atbaidošā valodā. Vecie Gusevi, vīrs un sieva, kuri pēc autora apgalvojuma maigi mīl viens otru, savā starpā izskaidrojas šādā veidā:

«Jekaterina Petrovna: Bet tu pats sev ceļu izvēlējies. Neviens tevi tur aiz apkakles nevilka».

«Bet vai uz cilvēkiem riet labi?» — jautā Jekaterina Petrovna. Visam tam it kā jāatdarina, jātēlo «strādnieku» runa.

Runas mākslīgā nesaskanība nereti apvienojas ar sentimentalitati.

«Jekaterina Petrovna: Nē, Jegor, tāds tu esi neglīts. Es tevi citādu mīlu, kaut arī citiem cilvēkiem tu kļūsti neiederīgs. Kad tev dvēsele vilņojas un savaldīšanās tev nav. Tad arī mana sirds kā ziediņš atveras.»

Runa patiešām «neiederīga»: vārdi «citiem» un «citādu» nolikti blakus, valodas sajukuma dēļ zūd doma; godājamai vecai sievai jārunā nodrāztas albumu metaforas — sirds, kas līdzīga ziedam, — cik tuvu līdz bultas caururbtām sirdīm, — īpaši ja atceramies, ka vecie Gusevi no vienas vietas atklāj viens otram mīlestību. Tādā valodā nerunā ne strādnieku ģimenēs, ne inteliģencē, — tā ir sadomāta valoda, mākslīgi pielāgota kaut kādai iedomātai runai.

Lugas valodas auduma nepārdomātība un samākslotība izrādās cieši saistītas ar personažu žestu, kustību, rīcības nepārdomātību un samākslotību, — bet tas neizbēgami dara sadomātus un samākslotus arī pašus varoņu raksturus. Autoram nav tās mēra sajūtas, bez kuras sacerējums nevar būt patiesi māksliniecisks.

Ja vecie Gusevi ir pārmērīgi jūtīgi, tad jaunie ļaudis (Gusevu meita inženiere ķīmiķe Šura un jaunais novators, domeņu meistars Sergejs Meščerjakovs), kas mīl viens otru, sarunājās savā starpā tā, it kā viņi būtu runājoši agregati. Ķīmiskas formulas, bezgalīgas niknas tehniskas diskusijas stājušās dzīvu cilvēcisku attiecību vietā.

Mākslinieciskā samēra trūkums noved līdz tam, ka varoņu tēli tiek sakroploti, kļūst citādi nekā tos grib parādīt autors.

Autors neievēro, piemēram, ka divu vecu meistaru Guseva un Suchova nesaskaņas un strīdi skolnieku dēļ, — kuram skolnieki labāki, tālāk tikuši, vairāk iespējuši, — ir nenopietni; strādnieku ambicija, viņu neattaisnojamais asums, rupjums šais strīdos, kas būtībā ir bezsaturīgi, pārvērš divus vecus meistarus par bērniem, par muļķīgi iekaisušiem zēniem, kuri kaitina viens otru un ik brīdi gatavi izkauties. Viss tas — neatbilst atturīgā, saprātīgā krievu strādnieka dabai.

Lugai zīmīga varoņu iekšējo un ārējo kustību pārsplīdētība, pārmērība un nesamērība. Savas «neiederības» dēļ nepatiesie vārdi, kā: «jo grandiozā dvēsele», ar kuriem akademiķis Pavliščevs raksturo Gusevu, ir zināmā nozīmē raksturīgi šai lugai, kurā daudz dvēselisku, psiholoģisku nesaskaņu. Lūk, piemēram, viens «neiederīgs» epizods, kuram vajadzētu raksturot Guseva «jo grandiozo dvēseli».

«Šura: Māt, vai tu atceries, kad Ivans Fjodorovičs atgriezās no frontes, tēvs izmežģīja roku?

Jekaterina Petrovna: Kā tad, cik nakšu negulēju, kumelīšu kompreses liku, visu roku viņam nabagam noplaucēju, līdz atkopu.

Šura: Bet roka tēvam taču bija vesela. Viņš tikai gribēja pierādīt Kondibam, ka arī ar vienu roku var krāsni vadīt, to tēvs viņa dēļ izdarīja.»

Paskaidrosim, ka meistars Ivans Fjodorovičs Kondiba frontē bija zaudējis roku.

Guseva rīcība, kurš izlikās «izmežģījis roku», lai palīdzētu Kondibam vadīt krāsni ar vienu roku, — protams, pilnīgi ticama. Bet piespiest veco sievu negulēt daudzas naktis, kopjot «slimnieku», ļaut, lai viņa noplaucē tam roku! Kādēļ tad izlikties arī viņas priekšā — kādēļ tas viss? Vai tad tiešām viņa izstāstītu Kondibam par savu vīra nevainīgo izlikšanos? Un kādēļ meita zināja par tēva izlikšanos, bet Jekaterina Petrovna nezināja? Kāpēc Šura tikai tagad — «sceniskā efekta» dēļ? — izstāstīja mātei patiesību un lāva viņai vairākas naktis šķiest spēkus nelāgajai vesela cilvēka «kopšanai»? Viss tas neīsts, nedabisks, pārspīlēts. Guseva «jo grandiozā dvēsele» nav redzama, drīzāk redzama viņa patvaļa un, katrā gadījumā, skaidri redzama autora no dzīves patiesības tālā izdoma.

Mākslinieciski psiholoģiskā samēra trūkums, neprašana pa īstam iedziļināties personažu runāto vārdu nozīmē, psiholoģisko situaciju jēgā un raksturā, brīžiem autoru pievīļ ļoti nopietni. Lūk, viens piemērs tam, ka lugas personaži lasītāja un skatītāja acīs sāk izlikties pavisam ne tādi, kādus tos rādz dramaturgs.

No autora viedokļa akademiķis Pavliščevs ir patīkams cilvēks, augstsirdīgs, drošs, taisns, uz varoņdarbu spējīgs. Bet, lūk, šādam cilvēkam visai dīvains rakstura vilciens. Kondiba, kas ilgus gadus ar akademiķi nav redzējies, viņam jautā:

«Kā ar veselību jūsu dzīves biedrei Valentinai Georgijevnai?

Pavliščevs (novērsdamies, lūkojas logā): Nomira Valentina Georgijevna. Valentinas Georgijevnas vairs nav. Leņingradā, blokadē. Bet ēs jaunu metodi granatu liešanai pie augsta spiediena izstrādāju. Degu, plosījos. Bet viņa... maizi, savu maizi man atdeva...»

Iznāk, ka akadeмika sieva nomirusi tādēļ, ka atdevusi viņam savu maizi. Kāpēc tad Pavliščevs ļāva viņai tā darīt?

Autors nemana, ka ar šo vienu vilcienu viņš ļauj lasītāja un skatītāja acīs savam varonim krist.

Tādi mākslinieciska, psiholoģiska akluma un kurluma gadījumi liecina, ka sacerējums nav nobriedis, nav autoram kļuvis par paša dvēseles daļu. Bet māksla, īsta māksla pavēloši prasa visu mākslinieka dvēseli, tā necieš tukšus vārdus, un bez žēlastības atriebjas mākslinieкam par katru «bezdvēseli-gu», neizjustu vārdu!

Psiholoģisko situaciju neskaidrība, samākslotība, nepietiekoša pārdomātība rada daudz pretrunu (kas nebūt nav dialektiskas!) varoņu rīcībā un rakstu-ros.

Sergejs Meščerjakovs propagandē jaunu mākslīgās velkmes metodi, pielietojot tvaiku. Viņš prasa, lai akademiķis Pavliščevs pārbauda šo metodi. Bet Pavliščevs sarakstījis zinātniskus darbus, kuros attīstīta mācība par sausā gaisa velkmi čuguna kausēšanā, kas pašā pamatā ir pretrunā ar Meščerjakova propagandēto metodi. Akademiķis, kurš aizņemts ar paša izstrādātās automatikas iesaknošanu ražošanā, atsakās izpildīt Meščerjakova lūgumu. Tad šis jauneklis met zinātniekam sejā apvainojumu, ka tas nevēloties iekļaut savā doktrinā jauno, kas varētu būt tautai un valstij derīgs. Akademiķis apvainojas, viņš atstāj sava drauga Guseva māju, kur noris šī aina.

Gusevs, Sergeja aizstāvētās metodes piekritējs, dziļi sarūgtināts un apvainots, viņš «visiem spēkiem kliedz Sergejam:

Tu ko šeit manā mājā sarīkoji, ko? Klusi, es saku, un ej prom, lai es tevi šeit vairs neredzētu.»

Pēc Guseva domām, Sergejs atļāvies pret akademiķi izturēties netaktiski. Bet pats Gusevs sarunā ar Pavliščevu nekautrējas izteikt viņam nesalīdzināmi asākus apvainojumus par Sergeja piezīmēm. Gusevs Pavliščevam saka, ka tas aiz glēvulības atteicies izmēģināt Sergeja ieteikto metodi, nobaidījies grūtību. Jājautā: kādēļ tādā gadījumā Gusevs tik ļoti sabar Sergeju, izdzen viņu no mājas? Kur tad paša Guseva takts attiecībās ar akademiķi? Un — vēl viens jautājums: no kurienes viņam, Gusevam, tāda nesatricināma pārliecība, ka Sergejam taisnība, un ka akademiķis šai jautājumā «nošāvis greizi»? Gusevs taču gluži vienkārši noticējis Sergeja vārdiem. Kur viņš ņēmis tiesības apvainot glēvulībā, rupjā kļūdā ar ražošanu cieši saistīto veco zinātnieku, novatoru?

Šeit mēs pārejam pie jautājuma par lugas sižetu. Lugas sižetiskajā pamatā ir konflikts starp Sergeju Meščerjakovu un akademiķi Pavliščevu. Autors apgalvo, ka Sergejs šai lietā ir novatora lomā, bet Pavliščevs — konservatora lomā. Tiesa, Pavliščevs ātri «apskaidrojas» un arī kļūst par tvaika velkmes metodes piekritēju, sajūsmā par šo jauno metodi viņš pavēl savai aspirantei Surai «izmest mēslainē» sava zinātniskā darba četrus sējumus.

Lugai nav mākslinieciska sižetiska pamata.

Patiesi mākslinieciskā darbā sižets nesaraujami saistīts ar darbojošos personu raksturiem, dod iespēju šiem raksturiem attīstīties darbībā. Ja sižets attiecībā uz varoņu raksturiem paliek vienaldzīgs, «neitrals», tad tāds sižets ir melīgs, nemākslinieciska.

Kādas tad varoņu raksturu īpatnības palīdz atklāt V. Koževņikova lugas sižets?

No autora viedokļa, taču kā Meščerjakovs, tā Pavliščevs — abi ir novatori, drosmīgi, bezgalīgi uzticīgi partijai un tautai. Ja Pavliščevs tiešām būtu nobaidījies jaunā pasākuma grūtību, bet pēc tam, jautājumu dziļi izdomājis, pārdzīvojis sāpes, ko radījusi atteikšanās no savas ilgos gados izstrādātās zinātniskās pārliecības, atzītu jaunās metodes patiesīgumu, — tad mūsu priekšā patiešām atklātos kaut kādas viņa rakstura īpašības. Bet šai gadījumā tā nav! Pavliščevs neparasti viegli «izmet mēslainē» savu mūža darbu, ko mirusī Valentina Georgijevna bija «piecas reizes» pašrocīgi pārrakstījusi. Tātad, sižeta attīstībā skatītāja priekšā neatklājas divu, viens otram pretim nostādītu cilvēku raksturi, bet runa ir drīzāk par vienkāršu tehnisku pārpratumu: Pavliščevs sākumā nav izpratis Sergeja projekta vērtību, bet pēc tam ātri «pārkārtojas» un piekrīt šim projektam.

Ja akademiķis Pavliščevs, līdz ar atteikšanos no savas agrākās zinātniskās pārliecības, stātos kaut kādās jaunās attiecībās ar rūpnīcas kolektīvu, kļūtu bagātāks ar jaunu radošu, dzīves un politisku pieredzi, tad būtu redzama cilvēka augšana, un sižeta attīstība iezīmētu rakstura attīstību, kustību, dvēseles bagātību vairošanos. Bet lugā nekas tamlīdzīgs nenotiek. Rūpnīcas kolektīva tajā nav, ir tikai savrupnieks Sergejs Meščerjakovs, ar spilgtām individualista, nejūtīga cilvēka iezīmēm: pietiek atzīmēt, ka viņš nezina, ka viņa mīļotā meitene Šura strādā pie disertacijas, kuras tema ir velkmes problema, izstrādāta saskaņā ar Pavliščeva mācību! Caurām dienām diskutējot ar savu līgavu par velkmes jautājumiem, zinot, ka viņa gatavo disertaciju, Sergejs pat nepajautā viņai, pie kādas temas viņa strādā! Protams, tam grūti ticēt, — šeit atkal izpaužas lugai raksturīgā samākslotība, atkāpšanās no dzīves patiesības. Bet, tā vai citādi, Sergejs ir savrupnieks, pie saviem projektiem viņš strādā viens, bez kolektīva. Bet īsts mūsu laika novators nespēj iedomāties novatorismu vienatnē, bez kolektīva atbalsta. Ar visu savu individualistisko tēlu Sergejs Meščerjakovs nav staļiniskās pēckara piecgades laikmetam raksturīgs.

Sākumā ar Meščerjakovu sadūries, bet pēc tam ar viņu vienojies, akademiķis nemaz nav mainījies, ne ar ko nav kļuvis bagātāks: tā ir bijusi tikai sadursme un pēc tam vienošanās ar savrupnieku.

Lūk, kādēļ V. Koževņikova lugas sižets skatītājam ir auksts, svešs, vienaldzīgs: šis sižets nav saistīts ar cilvēku raksturiem, viņu iekšējo dzīvi, un, tātad, tas nav kļuvis cilvēcisks, bet paliek tikai technisks jautājums, kas atrodas ārpus īstiem, realiem cilvēkiem ar viņu īstajām, dzīvajām, cilvēciskajām jūtām. Pie tam, kā norāda «Kuļtura i Žizņ», — lugas sižetiskā ass «ir nepareiza. Lietas būtība tāda, ka «tvaika velkmes» metode, kas lugā propagandēta kā progresīvās zinātnes un technikas pēdējais vārds, īstenībā tāds nemaz nav, to nevar saukt ne par progresīvu, ne par jaunu. Autors nav kā nākas izstudējis jautājumu, par kuru apņēmies rakstīt lugu...»

Šis fakts vēl asāk pasvītro V. Koževņikova lugas sižetiskā pamata neaktualitati, atrautību no dzīves. Bet tur, kur nav konkreta aktuala sižetiska pamata, — tur neizbēgami uzplaukst rezonierisms.

Sižeta samākslotība, sadomātība izpaužas arī sižetisko līniju, kas cita citu šķērso, pareizāk sakot, jauc un aizēno, sadrumstalotībā, neskaidrībā, turklāt nav saprotams, kura tieši no šīm līnijām ir galvenā, vadošā. Patiešām, šeit ir gan Pavliščeva automatika, gan tvaika velkmes metode, gan jauns režīms domeņu krāsnīm, ko izstrādājis tas pats Meščerjakovs, gan šī režima pārbaude, ko izdara Gusevs ar domeņu krāsni, kurai nepieciešams kapitalais remonts un uz kuru Gusevs pārgājis strādāt no savas lieliskās krāsns speciali tādēļ, lai uz šo lielisko krāsni izvirzītu savu skolnieku Meščerjakovu, bet pats Gusevs izstrādā Meščerjakova režimu ar slikto krāsni tādēļ, lai novestu to līdz karstuma robežai un ar to, pārbaudot režimu ar veco krāsni, neļautu Meščerjakovam sabojāt lielisko krāsni, ar kuru Meščerjakovs arī pārbauda savu jauno režimu. Gusevs sabojā savu krāsni un līdz ar to izglābj Meščerjakova krāsni.

Šo savstarpēji jaucošos sižetisko līniju pārpilnība, sadrumstalotība brīžiem noved līdz tam, ka dialogi sāk kļūt līdzīgi mīklām. Lūk, Guseva un viņa sievas dialogs:

«Jekaterina Petrovna: Ne sevišķi tu par Sergeju rūpējies, ja negribi viņam palīdzēt.

Gusevs: Nu, pieņemsim, es aiziešu kopā ar viņu uz viņa krāsni ar viņa jauno režīmu, un mums iznāks. Ko ļaudis teiks? Vecais velns Gusevs, mags un burvis, viņš visu var, bet Meščerjakovs šeit tikai starp citu. Bet te vajadzīgs visiem acis atvērt, kādi tagad sevišķi ļaudis priekšgalā izskrien, ar ko viņi uzvar.

Jekaterina Petrovna: Bet ja viņš bez tevis krāsni sakroplos?

Gusevs: Es saku, ka mokos. Vajadzētu sasprindzināt prātu, izdomāt, kā savu krāsni gudrāk vadīt, lai pats gūtu virsroku, bet es arvien par Sergeja režīmu domāju, arvien prātoju, kur tajā vājās vietas, lai pie gadījuma varētu spert attiecīgus soļus.

Jekaterina Petrovna: Aizlaidīsi tu, Jegor, savu lepnumu un slavu, pielūko!

Gusevs: Tā, lūk, viss šķērsām nostājies.

Jekaterina Petrovna: Bet tu pats sev ceļu izvēlējies, neviens tevi tur aiz apkakles nevilka.

Gusevs: Bet tu palīdzi, dodi padomu.

Jekaterina Petrovna: Pēc manām, sievietes domām, tas celiņš augstāks, kur cilvēks nevis sevis, bet citu dēļ labu darbu dara. Pāri savām interesēm, kā putns pāri savai ēnai lidinās. Citiem ceļu rāda.

Gusevs: Tātad atkāpties?

Jekaterina Petrovna: Augstu tu pacelts, Jegor. Stipri sasitīsies.»

Par ko šeit īstenībā ir runa? Jekaterina Petrovna, kā liekas, pārmet vīram, ka tas negrib palīdzēt Sergejam. Bet kad vīrs viņai paskaidro, ka viņš par Sergeju, par viņa krāsni, par viņa režīmu vien domā, viņa tam saka, ka viņš aizlaidīs savu lepnumu un slavu. Galu galā, ko viņa īsti grib: vai lai viņš rūpējas par Sergeju, vai lai nerūpējas? Tikko pārmetusi Gusevam, ka viņš riskē zaudēt savu lepnumu un slavu, Jekaterina Petrovna tūlīt pamāca viņu, ka vajadzētu aizmirst savas intereses, domāt par citiem. Un jau pavisam nesaprotams viņa jautājums: «Tātad atkāpties?», Bet no kā tieši «atkāpties»?!

Visa šī apmaiņa replikām mīklaina, kā kāds sarežģīts rebuss. Patiesi mākslinieciskā darbā, pat ar vissarežģītāko sižetu, viss vienkāršs un skaidrs. Sadomātos darbos mēs redzam nevis sarežģītību, bet mākslīgu sarežģīšanu, sajukumu, kas iezīmē autora mākslinieciskō bezpalīdzību.

V. Koževņikovs nav spējis savu nodomu realizēt: radīt to iedvesmas pilnā, radošā darba atmosferu, kas apņem mūsu ļaudis, varonīgo padomju strādnieku šķiru.

Pozitīvās atsauksmes par V. Koževņikova lugu, kas parādījušās iepriekš minētajos preses organos, dibinātas uz neuzmanīgu, paviršu iepazīšanos ar lugu, nevis uz dziļu un nopietnu tās studēšanu. Ar visu skaidrību un atklātību jāsaka, ka cildinošo atsauksmju autori un redakcijas, kas publicējušas šīs atsauksmes, — mēs pirmā kārtā runājam par laikraksta «Literaturnaja Gazeta» kļūdu, — šai gadījumā aizmirsušas, ka boļševistiska, partejiska kritika ir augsti principiala, stingra kritika, kritika ar lielām prasībām, kas dziļi un kvēli ieinteresēta padomju mākslas idejiski mākslinieciskajā augšanā. Rezultatā, partejisku objektīvu kritiku nomainījusi kritika, kurai nerūp darba mākslinieciskā vērtība un tātad nerūp padomju lasītāja un skatītāja intereses un prasības. Tādu «bezpretenziju» kritiku pilnīgi pamatoti var nosaukt par kritiku pa draugam.

Bezpretenziju attiecības pret dramatisko sacerējumu mākslinieciskajām vērtībām sevišķi nepieļaujamas tādēļ, ka padomju teatra repertuārā nav mazums labu, patiesi talantīgu lugu, — mūsu jaunajiem dramaturgiem ir pēc kā līdzināties! Propagandēt viduvējas lugas, slēpt to trūkumus — nozīmē nepareizi orientēt jaunos autorus un traucēt mūsu dramaturģijas tālāko augšanu.

Padomju rakstnieku savienības dramaturģijas komisija un dramaturgu sekcija ir pilnā mērā atbildīgas par iepriekš minētajām kļūdām. Dramatisko darbu vājību un trūkumu amnestēšana, neprašana izvērst idejisku, radošu, māksliniecisku kritiku un paškritiku, vienaldzība pret mākslinieciskās vērtības jautājumiem — viss tas, diemžēl, līdz šim laikam Rakstnieku savienības dramaturģijas komisijas un sekcijas darbā vēl nav pārvarēts. Nav šaubu, ka radošais kontakts starp Rakstnieku savienības dramaturģijas komisiju un sekciju un Mākslas lietu komiteju ir derīgs un nepieciešams. Bet kad šis kontakts rada principialas kritikas nomaiņu pret draugu atsiecībām un viduvēju lugu, kā A. Sofronova «Beketova karjera» un V. Koževņikova «Ugunīgā upe», kopīgu propagandēšanu, tad tāds «kontakts» tikai kaitīgs mūsu teatra un dramaturģijas tālākai augšanai un attīstībai.

Padomju rakstnieku savienībai un visiem tās organiem jāpastiprina uzmanība darbu idejiski mākslinieciskajai vērtībai, jārada patiesi radoši, paškritiski apstākļi Padomju rakstnieku savienības komisijās un sekcijās. Partijas Centrālā Komiteja ne reizi vien norādījusi, ka nepieciešama sistematiska cīņa par padomju mākslas darbu idejiskās un mākslinieciskās vērtības paaugstināšanu. Šī cīņa var būt sekmīga tikai ar principialas boļševistiskas mākslas kritikas līdzdalību.

(«Literaturnaja Gazeta». 1949. g. 59. nr.)

NOPIETNS PĀRBAUDĪJUMS

Sakarā ar LPSR Krievu Dramas teatra viesizrādēm Ļeņingradā

Krievu Dramas teatris pagājušo sezonu Rīgā nobeidza ar N. Pogodina lugas «Misurijas valsis» pirmizrādi. Tas ir šīs lugas pirmais uzvedums. Teatris to iestudējis, vadoties pēc autora eksemplara, kas vēl izraibināts daudziem labojumiem. Izrādes režisors A. Jefremovs un mākslinieks M. Āboliņš lugas iestudējumu veica īsā laikā, lai vēl pirms sezonas slēgšanas to parādītu rīdziniekiem un ar šo pašu izrādi varētu sākt savas viesizrādes Ļeņingradā, uz kurieni teatris izbrauca 28. jūlijā.

Pilnīgi saprotams tas saviļņojums un atbildība, ko pārdzīvo un izjūt viss teatra kolektīvs, gatavojoties tik nopietnai savas daiļrades atskaitei. Viesizrādes Ļeņingradā mums būs īsta gatavības pārbaude.

Šinī sezonā teatra kolektīvs daudz strādāja, lai apgūtu laikmetīgo padomju dramaturģiju. Šai sezonā uzvestas tādas lugas, kā Sofronova «Maskaviešu raksturs», Šteina «Gods», Barjanova «Viņā pusē», Pavlenko «Laime», Šeiņina «Liktenīgais mantojums», Pogodina «Misurijas valsis». Krievu klasiku pārstāvēja I. Turgeņeva romana «Muižnieku ligzda» jauniestudējums un Gorkija luga «Vasa Železnova», kuru aktieri iestudējuši uz savu iniciatīvu virs plāna. Bez tam vēl izrādīta Bomaršē komedija «Figaro kāzas» un sakarā ar A. Puškina 150 gadu dzimšanas jubileju inscenēta K. Paustovska luga «Mūsu laika biedrs».

Teatra jaunatne par godu VLKJS XI kongresam saviem spēkiem uzveda M. Svetlova lugu «Pēc 20 gadiem».

Interesantus tēlus šinī gadā radījuši aktieri V. Čoburs, M. Podgurska, G. Revo. Aktiera V. Gluchova darbs Figaro, Puškina un Tuzova («Liktenīgais mantojums») tēlu izveidošanā atklāja daudzas jaunas interesantas iespējas šī talantīgā aktiera spēlē. S. Vasiļjevs Potapova («Maskaviešu raksturs»), Voropajeva («Laime»), Lavrecka («Muižnieku ligzda») un Tomasa Brauna («Misurijas valsis») lomās vēl vairāk nostiprināja Rīgas skatītājos iekaroto atzinību. Spilgtus tēlus radījuši A. Astarovs profesora Vereiska lomā lugā «Gods» un ģenerała Kislova lomā lugā «Viņā pusē»; M. Barabanovs Dobrotvorska («Gods») un Fostera («Misurijas valsis») lomās un L. Meļņikova Marfas Timofejevnas («Muižnieku ligzda») un Arinas Rodionovnas («Mūsu laika biedrs») lomās.

Daudz un sekmīgi strādājusi arī jaunatne, iekarojot noteiktu vietu teatra trupā.

Gribētos atzīmēt arī tādus Rīgas skatītājiem pazīstamus aktierus kā A. Aleksandrova, V. Valevska, J. Bunčuka, V. Voinovs, V. Šachovskojs, N. Tarskis, L. Fraze, G. Timofejeva, V. Žuks, kuri ar vienādu radošu enerģiju strādājuši kā pie lielām lomām, tā arī pie maziem epizodiem.

Ļeņingradā teatris izrādīs septiņus no saviem šī gada iestudējumiem: «Misurijas valsi», «Viņā pusē», «Maskaviešu raksturu», «Liktenīgo mantojumu», «Muižnieku ligzdu», «Figaro kāzas» un «Pēc 20 gadiem».

Viesizrādes Ļeņingradā ir jauns etaps teatra dzīvē. Tas ir mūsu pirmais izbraucienš uz lielākām Padomju Savienības pilsētām. Mēs esam pārliecināti, ka mūsu draugu, mūsu Rīgas skatītāju domas šinīs dienās būs ar mums, ka viņi norūpējušies par mūsu panākumiem. Teatra kolektīvs apsolās darīt visu iespējamo, lai lielajā kulturas centrā — Ļeņingradā godam pārstāvētu Padomju Latvijas mākslu.

M. Pjarns,
LPSR Valsts Krievu Dramas teatra direktors

Skats no N. Pogodina lugas «Misurijas valsis» uzveduma LPSR Valsts Krievu Dramas teātrī, ar ko tas vakar uzsāka savas viesizrādes Maskavā. Attēlā: V. Čoburs (Kerijs Fosters), L. Blagovečenska (Glorija Fostere) un LPSR nopelniem bagātais mākslinieks N. Barabanovs (Oskars Fosters)

B. Vdovenko foto

„Tavu skropstu vēdās"

(Maskavas Centrālā leļļu teātra viesizrādes Rīgā)

Maskavas Centrālā leļļu teātra darts ir nemitīgi, nepārtraukti meklējumi. Šā teātra dvēsele — KPFSR tautas mākslinieks, Stalina prēmijas laureāts S. Obrazcovs un viņa kolektīvs kopš pirmajiem iestudējumiem ar katru lugas uzvedumu risina problēmas, kas būtiski svarīgas leļļu teātra žanram, visai leļļu teātra mākslai. Tieši patecoties S. Obrazcova darbam leļļu teātra māksla Padomju Savienībā ir nostājusies blakus pārējiem teātra mākslas veidiem kā aktīva, cīnītāja māksla. Obrazcovam ir izdevies seno krievu tautas leļļu teātri atdot atkal tautai.

Kā jau zināms, carisma apstākļos lelliniecki, sava veida apkārtklejotāji mākslinieki, tika vajāti, jo viņu māksla bija progresīva. Leļļu izrāžu satīra vērsās pret caru, mācītājiem un gorodovojiem. Protams, šādu lelliniecku nebija daudz. Vajadzēja ļoti mīlēt savu mākslu, lai dzīvotu kā bezdievīgs klaidonis, strādājot necilvēcīgos apstākļos. Arī vairāki mākslinieki no inteliģences sāka nodarboties ar leļļu teātri. Diemžēl, viņu sasniegumi palika šauros ģimenes vakaru ietvaros.

Obrazcova nopelns ir tas, ka viņš apvienoja lelliniekus no tautas un inteliģences, iesaistot šos māksliniekus, aktierus, leļļu meistarus radošā kolektīvā, kas aktīvi cīnās par padomju mākslas principiem un audzina padomju cilvēku. Tas bija iespējams vienīgi pēc Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas, kas lāva uzplaukt visiem mākslas veidiem, kas deva sabiedrībai jaunās perspektīvas.

Sākumā Obrazcova teātris deva izrādes tikai bērniem. Sekodami šim labākajam padomju leļļu teātrim, visi leļļu teātri Padomju Savienībā izveidojās par bērnu teātriem. Un vēl šodien bērni leļļu teātri uzskata par savu, kaut gan labākais padomju leļļu teātris tagad dod izrādes «arī bērniem».

Obrazcova daiļradē nav nejaušību. Paralēli aktīvai darbībai šodienā Obrazcovs meklē un atrod senā krievu tautas leļļu teātra saknes, pēti leļļu teātra veidus un darbību tā sākumos.

Pirmās Obrazcova leļļu izrādes bija uzvedumi ar naivām, komiskām petruškām. Repertuārā bija pasakas. Tad sekoja lugas, kurās sāka pielietot savas vajangus (lelles, kuru augumu un galvu vada aktiera viena roka, bet lelles rokas ar īpašām nūjiņām — aktiera otra roka), repertuārā nāca romantiskas varonpasakas un teiksmas. Tālāk sekoja mechanizētas un mimiskas lelles, bet repertuārā ienāca laikmetīga parodija, satīra un komēdija. Leļļu teātris it kā pakāpeniski sāk ielauzties dzīvā skatuves teātra darbības laukā.

Īstenībā dzīvajam un leļļu teātrim ir savi atsevišķi ceļi, tie nekad nevarēs aizstāt viens otru. Leļļu teātris, kā aizrāda arī pats S. Obrazcovs, ir ļoti specīgs pasaku, humoristisku un it īpaši satīrisku lugu izrādīšanā. Satīras laukā mūsdienu leļļu teātris sper pirmos, bet ļoti veiksmīgos soļus. Jaunākais S. Obrazcova darbs šai plāksnē ir J. Speranska luga «Tavu skropstu vēdās». Tā ir satīra par Holivudas bezidejiskajām un reakcionārajām filmām, ar kurām ASV pārplūdina «maršalizētās» valstis. Ja K. Goci «Karaļa ainās» ir romantiska pasaka, izrāde ar skaistām izjūtām, kur tēlota labo spēku cīņa pret ļaunumu, kur ir daudz pasakaiņu krāsnumu (karaļa pārvēršas par alni, tālāk par vientuļnieku un pēc tam atkal par karali), tad luga «Tavu skropstu vēdās» ir aktuāla šodienas luga.

Kā tapusi šī luga? Tēvijas kara gados Centrālais leļļu teātris bieži brauca uz fronti ar specialu satīrisku programu, kurā bija izsmiets vācu fašisms un tā bārvedis Hitlers. Tur Obrazcovs un teātra radošais kolektīvs pārliecinājās, cik spēcīgs ierocis ir satīra. Pēc Tēvijas kara teātris iestudēja koncerta programu ar lellēm «Parastais koncerts», kas bija šaržs pret klanīšanos tā saucamās rietumu kultūras priekšā. «Tavu skropstu vēdās» satīras ieroči ir daudz asāki, tie konkrēti vērsās pret «amerikanizēto» mākslu, pret amerikaņu melu propagandu, tā izsmej amerikaņu standartizēto dzīvi ar vulgarizēto, viltoto kultūru.

Amerikas kino studiju darbnīcas kā konveijers izgatavo režisūras scenārijus. Viss ir «modernizēts». Rakstnieki, scenāristi, studiju darbinieki rīkojas kā mechanismi. Te standartizēts augums, apģērbs, domas un jūtas. Tie vairs nav cilvēki, tās ir automatiskas lelles, tādēļ arī lellēm lieliski padodas šīs lomas. Šai virzienā inscenētājs Obrazcovs, režisors un autors Speranskis un mākslinieks Andrijevičs ir pacēlušies augstā, var teikt, šai žanrā nepārspējamā mākslas līmenī. Iespaids par lugu ir vienreizīgs. Viss amerikāniskais mūsu priekšā pacēlās tukšs, baigs, necilvēcīgs.... Ar šausmām padomju skatītājs iedomājas šo dzīvi un ir laimīgs, ka tāda dzīve tam nav jādzīvo. Ka neprātīgi rēcieni skan džeza balss, ritms bez izjūtas, tehnika bez cilvēka prāta, mīlestība bez cilvēka sirds, aprēķins, aprēķins, visur nežēlīga aprēķins un dolari...

Viens no lugas varoņiem, skaistais jauneklis Džonnijs, iemīl savu partneri Hepiju Blondu, bet pēdējā uz laiku kļūst direktora Džeikla mīlākā. Un šeit ari sāk izšķirties leļļu teātra un dzīvās skatuves ceļš. Lelle sāk darīt to, ko daudz labāk spēj dzīvs aktieris — Džonnijs sāk pārdzīvot dramu, pie tam nopietni un īsti. Skatītājam jāpiepūlas, lai aizmirstu, ka viņa priekšā lelle, jāmeklē atmiņā dzīva cilvēka tēls, jāiedomājas tāds un jāmēģina tam ticēt.

Te dramaturgs ir izvēlējies nepareizu ceļu, lugas varoņu gaitām vajadzēja iet citādāk, leļļu teātrim atbilstošā virzienā. Kā tas izdarāms, tā ir jauna problēma talantīgajam teātrim. Ir atrasts robežstabs, pie kura vajag apstāties un padomāt, kurp doties tālāk. Nav šaubu, ka nākamajos iestudējumos ceļš atradīsies un, domājams, tas vēl daudz skaidrāk nospraudīs leļļu teātra darbības sektoru.

Ļoti iespaidīgs ir lugas dekorativais ietērps, pirmkārt, pati skatuve, kas brīnišķīgi darbojas līdzi visai lugai. Muzika, kas pa lielākai daļai tiek atskaņota magnetofonā un mikrofonā, stiprā mērā pasvītro amerikānisko, mechanisko noskaņu. Izrāde tempu ziņā līdzīga kino izrādei.

Leļļu teātrī lomu veido divi cilvēki: aktieris un ari mākslinieks — leļļu meistars. Labi izveidota lelle palīdz aktierim radīt lomu. Leļļu teātrī aktieris nevar parādīt pats savu augumu, savu mimiku, savas kustības. Lugā «Tavu skropstu vēdās» lelles palīdzēja tiem aktieriem, kuru ampluā ir komiskas vai satīriskas lomas, vēl reiz apstiprinot patiesību, ka lelle sevišķi piemērota humoram un satīrai. Tādas lomas bija J. Sinelnikovas «patafonu karalienei», džeza dziedonei Enda Sterve un, atkarībā no lomas momentiem, arī Hepija Blonda, tāpat kino zvaigzne Rodija Pitera. Īpaši labi savu lomu izpildīja J. Otena kā Foksa filmas sekretāre un Sinelnikovs kā filmas direktors. Vienpadsmit aktieru nospēlēja ap 50 lomas, parādot izcilu meistarību. It kā pašas no sevis, viegli, nepiespiesti izcēlās karikētās un dzīvnieku lomas, kurām skatītāji, meistarīgās spēles aizrauti, veltīja savus aplausus. Sevišķi atmiņā palikusi ari nēģera Džima loma, kuru tēloja J. Speranskis un režisora asistents Maksis D. Lipmana tēlojumā. Šo lomu tēlojums atradās uz parastā, dzīvā teātra aktiera psiholoģiskās spēles robežas.

Lugas «Tavu skropstu vēdās» izrāde apliecināja, ka Maskavas Centrālais leļļu teātris ir izcilākais mūsu laikmeta leļļu teātris, ar spožu režisora izdomu, izcilu, saliedētu aktieru kolektīvu. Šim teātrim lieliski dekoratori, leļļu meistari, butafori, leļļu mechanizētāji — konstruktori. Kā spožs paraugs tas apgaismo ceļu visiem mūsu leļļu teātriem.

Jānis Žigurs

Fakti, kas runā paši

AMERIKAS SENATORU PRĀTA ATTĪSTĪBAS LĪMENIS

Džordžijas štata (ASV) parlaments izgudrojis jaunu «smalku» līdzekli, kā atņemt nēģeriem vēlēšanu tiesības. Parlamenta lēmums paredz, ka nēģeri nevis vienkārši nepielaiž balsot, bet uzdod viņam vispirms atbildēt uz 50 jautājumiem, kas parāda viņa prāta attīstības līmeni. Pēc tam baltais ierēdnis izšķir, vai nēģerim ir tiesības balsot, vai nav.

Kāds korespondents, saņēmis minētos 50 jautājumus, uzdeva tos trijiem senatoriem. Valstsvīri varēja atbildēt tikai uz 11 jautājumiem. Visskandalozākais šai lietā ir tas, ka senators, kurš bija iesniedzis prickšlikumu par nēģeru prāta attīstības līmeņa noteikšanu, pats nespēja atbildēt pat uz 11 jautājumiem.

AMERIKAŅU TECHNIKAS JAUNUMS

Nevadas štata (ASV) parlamentā nesen bija ierosināts laist apgrozībā specialus laulības šķiršanas automatus. Aparats darbotos šādi: nilsonis, kas grib šķirties, iemet caurumā 100 dolarus, pēc tam iedegas ugunis, dzirdamas Amerikas nacionālās himnas skaņas, un no aparata iznāk gatava, skaisti ierāmēta apliecība par laulības šķiršanu.

«KRŪŠTURI» GOVĪM

Kāda Losandželosas firma sākusi ražot specialus «krūšturus» govīm. Firma uzskata, ka tas ļaus celot piena izslaukumu un acīm redzot arī firmas saškobījušos stāvokli.

RACIONALIZATORISKS PRIEKŠLIKUMS

Kāds Otavas advokats ierosinājis, lai turpmāk parlamenta locekļi teiktu runas, stāvot uz vienas kājas.

AMERIKANIZĒTS ŠEKSPIRS

Brodvejā parādījusies vēl viena sensacija «mākslas» laukā. Tā ir jaunā luga «Noskūpsti mani, Ket!», kas ir operetē pārveidota Šekspira komedija «Spītnieces savaldīšana». Tā bagātīgi apgādāta ar visiem mūslaiku amerikaņu teātra atributiem. Lugā darbojas, piemēram, gangsteri, tajā šauj ar pistolēm un tiek dejota Amerikā tik populārā deja «bugi-bugi» — fokstrota sajaukums ar vēderdeju un mežoņu lēkāšana.

RAUDĀŠANAS REKORDS

Filadelfijā (ASV) nesen bija sarīkotas raudāšanas sacensības. Labākos rezultātus uzrādīja kāda 19-gadīga meitene, kas noraudāja bez apstājas 4 stundas. Šīs «pasaules rekordistes» asaras aizkustināja pārējos, un sarīkojuma beigās visa zāle vaimanāja.

Nākamajā nedēļā

Maskavas Centrālā leļļu teātra viesizrādes:

○ **Šodien** Dzintaros pl. 12 — izrāde bērniem «Runcis zābakos», pl. 17 — KPFSR tautas mākslinieka, Stalina prēmijas laureāta S. Obrazcova daiļrades programa;

○ **no 1. līdz 7. augustam** Apgabala virsnieku namā J. Speranska «Tavu skropstu vēdās»;

○ **2. augustā** Apgabala virsnieku namā izrāde bērnlem — «Runcis zābakos»;

○ **3. augustā** Apgabala virsnieku namā izrāde bērniem — «Jautrie lāčēni un «Zoslēns».

*

○ **Šodien** Dzintaros Baltijas kara apgabala dziesmu un deju ansambļa koncerts.

Liepājā Krievijas PFSR un Baltkrievijas PSR nopelniem bagātās mākslinieces Irmas Jaunzemes koncerts.

○ **1. augustā** Dzintaros simfoniskais koncerts. Diriģents — T. Vējš, solists — Gruzijas PSR tautas mākslinieks, Stalina premijas laureāts Petre Amiramišvili.

○ **2. augustā** Kemeros Krievijas PFSR nopelniem bagātā māksliniece, Stalina premijas laureāta M. Aleksandroviča solo vakars.

○ **3. augustā** Rīgā, ACP Centrālajā klubā, A. Ivanova lekcija «Tvaika mašīnas un to nozīme cilvēces attīstībā».

○ **4. augustā** Rīgā, Partijas izglītības namā, LPSR Politisko zināšanu un zinātņu popularizēšanas biedrības valdes paplašināta sēde. PSRS Politisko zināšanu un zinātņu popularizēšanas biedrības priekšsēdētāja vietnieka akadēmiķa M. Mitina ziņojums par biedrības plenumu Maskavā un turpmākā darba uzdevumiem.

Kemeros Latviešu tautas muzikas un deju ansambļa koncerts.

○ **5. augustā** Dzintaros Latviešu tautas muzikas un deju ansambļa koncerts.

○ **6. augustā** Dzintaros Krievijas PFSR nopelniem bagātā mākslinieka, Stalina premijas laureāta M. Aleksandroviča solo vakars.

Atjaunosim vitražas mākslu!

(Pārrunu kārtībā)

Staļiniskās pēckara piecgades grandiozajā programā izcila vieta ir dzīvojamo un sabiedrisko ēku celtniecībai. Padomju cilvēku arvien augošais kultūras līmenis uzstāda šai celtniecībai nopietnas prasības: tai jābūt augstā idejiskā, architektoniski mākslinieciskā un tehniskā līmenī, tai jādibinās uz pilnvērtīgiem projektiem, kas raditi socialistiskā reālisma garā un kuru pamatā likta staļiniskā gādība par cilvēku. Šai celtniecībā izmantojama vismodernākā tehnika, labākie darba paņēmieni, teicamas kvalitātes būvmateriāli, ko arvien vairāk, daudzpusīgāk un labāk izstrādā mūsu zinātniski pētnieciskie institūti un ražo mūsu socialistiskā rūpniecība. Mūsu celtnieku un mākslinieku rokās šie būvmateriāli kļūst it kā dzīvi, palīdz radīt jaunlaiku ēkas, brīnišķīgas pilis, izdailo to fasādes un iekštelpas. Veidojot dižos šā laika celtniecības piemineklus — Maskavas metropolitēna stacijas — izmantots milzīgs būvmaterialu, apdares un dekorativo materialu asortiments: tēraudš, labākās granīta un marmora šķirnes dažādos toņos un nokrāsās, krāsainie metali un kausējumi, vērtīgākās koku šķirnes, porcelans, majolika, keramika, kristals un krāsainais stikls. Stacīju izdaiļošanai izmantoti daudzi tēlotājas un lietiškās mākslas veidi — architektura, glezniecība, mozaika, inkrustācija, kokgriezumi, mākslinieciski lējumi u. t. t. Ir tikai viens dekorativās mākslas veids, kas mūsu laika celtnēs diemžēl nav pietiekami plaši pielietots. Tā ir — vitražas māksla.

Sobrid veco vitražas specialistu palicis visai maz. Apsīājusies arī jaunu kadru gatavošana. Minēsim tādu piemēru: Darba rezervju pārvaldes Rīgas mākslas amatniecības skolā pareizi iecerētā un savlaicīgi iekārtotā vitražistu nodaļa darbojās tikai ļoti īsu laiku. To izformēja, bet audzēknus sāka mācīt porcelana apgleznošanā. Par vitražistu kadru gatavošanu nevar sauki arī to nelielo interesi, ko vitražas jautājumiem velti Rīgas dailamatniecības skola, kur ir viena šīs nozares meistars un divas audzēknes.

Nav šaubu, ka valstij ļoti vajadzīgi porcelāna apgleznošanas speciālisti, bet nedrīkst paklaut atmiršanai arī svarīgo vitražas mākslu.

„Līdz Lielajai Oktobra socialistiskajai revolūcijai vitražas mākslu visvairāk attīstīja Baltijas gubernās. Īpaši — Latvijā. Bagātīgi vitražas paraugi redzami mūsu republikas galvaspilsētā Rīgā — Latvijas Padomju rakstnieku savienības namā, Filharmonijas ēkā, Proletariešu rajona izpildkomitejas namā un namā Tērbatas ielā 14. Daudziem no šiem paraugiem ir liela mākslinieciska vērtība. Tie pārliecinoši pierāda, ka vitražas māksla visiem līdzekļiem veicināma, nevis nododama aizmirstībai.

Vitražas ir zīmējumi, kas darināti no stikla vai veidoti uz stikla. Tās novieto logos, durvis un lukturos. Pēc izpildījuma rakstura izšķir vairākus vitražu veidus — kontūru vitražu, kas darināta no atsevišķiem vienkrāsaina matēta vai caurspīdīga stikla gabaliem, siluetu jeb mozaikas vitražu — no vairāku krāsu stikla gabaliem, glezniecisko vitražu — no krāsainiem apgleznotiem stikliem un kombinētā vitražu, kur izmantoti visi šie veidi. Ar savu krāsu un gaismu efektiem vitražas ir krāšņs ēkas interjeru izdaiļojums. Krāsainajos stiklos lūzdami, saules stari dod bagātas, sulīgas un spilgtas krāsas, kas rada telpās mājību un skaistumu. Tādēļ vitražu ir spēcīgs un daiļš telpu glezniecisks dekorativā ieķērtojuma līdzeklis, kurš spēj kļūt un kuram jākļūst par interjera kompozicionalu sastāvdaļu.

Vitražas māksla visai sarežģīta, prasa pieredzi un māksliniecisku gaumi. Lielas zināšanas un meistarību prasa arī vitražas stiklu izgatavošana. Bet viss tas nerada nekādas nepārvaramas grūtības.

PSRS Arcitekturas akadēmijas Leningradas filiale izstrādājusi vairākas jaunas stikla šķirnes, kas ļoti piemērotas krāsošanai visdažādākajās krāsās. Pašlaik šeit izstrādā stikla skulptūru, bareljefu un ornamentu izgatavošanas tehnoloģiju.

Krievu muzejā Leningradā izstādītas vērtīgas kristala vāzes un servizes, kas veidotas nesen nodibinātajā mākslinieciskā stikla rūpnīcā. Šīs rūpnīcas laboratorija sastādījusi vairāk nekā 1500 receptes dažādu krāsu un nokrāsu stikla ražošanai. Arī Iļģuciema stikla fabrika Rīgā pilnīgi apguvusi krāsaina stikla trauku ražošanu. Krāsainā stikla rūpniecība Padomju Savienībā nemitīgi attīstās, aug. Daudzpusīgāka kļūst arī šo materialu apstrādāšanas tehniku. Tas liek gaidīt jaunu uzplaukumu arī vitražas mākslā un jācer, ka vitražu izgatavošanā izbeigsies līdzšinējās amatnieciskās metodes, bet to vietā stāsies moderna rūpnieciska ražošana.

Runājot par vitražas mākslas attīstības perspektīvām, jāsaka, ka vienīgi Padomju Savienībā iespējams un gaidāms šīs vērtīgās nozares uzplaukums. Vienīgi mūsu apstākļos vitražas var kļūt par dzīvojamo un sabiedrisko ēku dekorativā izdaiļojuma neatņemamu sastāvdaļu.

Gribētos, lai vitražu plaši izmantotu jaunajās sabiedriskajās ēkās, kuras Rīgā cel vai ceļs jau tuvākajos gados — projektējamajā Zinātņu akadēmijas namu kompleksā, republikaniskajā stadionā, Valsts bibliotekā un Dailes teātra ēkā. Ar piemērotām vitražām vajadzētu arī izrotāt Latvijas paviljonu Vissavienības lauksaimniecības izstādē, ko atklās nākamajā gadā.

Mūsu laikmetā vitražas mākslai jāatspoguļo padomju tautas milzīgie sasniegumi visās dzīves nozarēs. Vitražu sižetiem jābūt realistiskiem, augsti idejiskiem, nacionaliem formā un socialistiskiem saturā. Vitražai jārāda padomju cilvēka dzīve un darbs, viņa cīņa par komunismu, jātēlo mūsu Dzimtenes skaistā daba un mūsu labākie cilvēki. Vitražām jārāda sviniguma, pacilātības un daiļuma noskaņa, jāmudina lepnums par padomju zemes uzvarām un sasniegumiem.

Padomju Latvijas architektiem, mākslinlekiem, celtniekiem un stikla gleznieciības meistariem jāuzskata, ka vitražas mākslas atjaunošana un izkopšana ir viņu goda lieta. Tieši mums jāpaceļ šī māksla jaunā, augstākā, spožākā pakāpē un jādalās savā pieredzē ar citu padomju republiku mākslinlekiem un meistariem.

Jāiekārto piemērotas laboratorijas un darbnīcas, jāsāk jaunu speciālistu audzināšana, rūpīgi jāgādā, lai saglabātu visas tās vitražas, kas jau ir Rīgā un citās Latvijas pilsētās.

Padomju celtnieku, glezņotāju un dekoratoru neatvairāmajai gribai atrast arvien jaunus līdzekļus mūsu diženā laikmeta attēlošanai, padomju cilvēku uzvaru un varoņdarbu cildināšanai jāiesniedzas arī vitražas mākslas novadā.

Mūsu varenā tagadne ir neizsīkstošs iedvesmas avots architektu un mākslinieku darbā. Šis avots un mākslinieku dzīvās saites ar tautas daiļradi laus arī vitražas mākslai aizsniegt komunisma varenā laikmeta cienīgus augstumus.

Architekts **J. Minuchins**

Nav viegli noturēt līdzsvaru!

S. Gūtmaņa zīm.

Laikraksts «Literatura un Māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkoleģija: **V. Kalpiņš** (atbildīgais redaktors), **M. Buša, N. Grinfelds, A. Grigulis, A. Krūmiņš, A. Lapiņš, A. Sakse.** Redakcijas adrese Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Telefons 21997. Runas stundas no plkst. 10—14. Numurs maksā Rbl. 1.— Abonēšanas maksa Rbl 52.— gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 41/43. Izdevēja Latvijas laikrakstu un žurnalu izdevniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40. Iespiests Latvijas PT 1. tipogrāfijā Blaumaņa ielā 38/40. JT 11101